

تحولات تاریخ‌نگاری دوره معاصر

- با بینش و روش تاریخ‌نگاری نوین تفاوت داشت.
 - ادامه وقایع نگاری و مجلس‌نویسی دوره صفوی و پیش از آن بوده است.
 - مورخان این روش خود، اهل شعر و ادب بوده و آثارشان با ویژگی‌های ادبی نگاشته شده است.
- تاریخ‌نگاری سنتی**

برمسته‌ترین ویژگی‌های تاریخ‌نگاری سنتی

- ❖ شرح طولانی زندگی پادشاهان و تأکید بر تاریخ سیاسی و نظامی و شرح طولانی جنگ‌ها و فتوحات
- ❖ عدم توجه به زندگی اجتماعی و حیات فرهنگی و اقتصادی مردم
- ❖ بی‌توجهی به علل و نتایج رویدادها و تحولات تاریخی
- ❖ رواج روحیه تملق و چاپلوسی
- ❖ تأکید بر نگارش متن‌های سنگین (متکلف‌نویسی) و پرهیز از ساده‌نویسی
- ❖ بی‌توجهی به سنجش و نقد منابع

- شیوه نگارش: ادامه تاریخ‌نویسی دوره صفویه

نمونه آثار این دوره:

۱- جهانگشای نادری / دُرّه نادره

- نویسنده هر دو کتاب **میرزا مهدی‌خان استرآبادی** که مورخ درباره نادرشاه افشار است و به شرح فتوحات نادر و ستایش وی پرداخته است.

۲- تاریخ گیتی گشا

نویسنده **میرزا محمدصادق موسوی** می‌باشد که تاریخ زندیه را با متنی دشوار همراه با تملق‌گویی از شاهان زند نگاشته است.

شیوه تاریخ‌نگاری دوران افشاریه و زندیه

جنگ‌های ایران و روسیه ————— در نتیجه ← آشنایی ایرانیان با دنیای

غرب / کنجکاو در علل پیشرفت آنان و عقب‌ماندگی جامعه ایران

ترجمه آثار اروپایی در دوره عباس‌میرزا ————— به دنبال آن ← تأسیس

دارالفنون و دارالطباعه دولتی و دارالترجمه همایونی در زمان

ناصرالدین‌شاه

ریاست محمدحسن‌خان اعتمادالسلطنه بر دارالترجمه همایونی و نقش

برجسته فرهنگی در ترجمه آثار اروپایی به ویژه نوشته‌های تاریخی به

فارسی ————— در نتیجه ← آشنایی نویسندگان و مورخان ایرانی با

بینش و روش تاریخ‌نگاری اروپایی بود.

گسترش فعالیت علمی شرق‌شناسان و رمزگشایی از آثاری همچون

کتیبه‌های بیستون و طاق بستان

تاریخ‌نگاری جدید: زمینه‌های پیدایش

سرهنری راولینسون، سیاستمدار انگلیسی در عصر قاجار، نخستین شرق‌شناسی بود که با مطالعه کتیبه بیستون موفق به خواندن خط میخی شد.

❖ پیامد گسترش کشفیات باستان‌شناسی در ایران } دسترسی مورخان به منابع نوین
فراهم شدن زمینه تحول اساسی در تاریخ‌نگاری سنتی ایران

انتقاد به تاریخ‌نویسی سنتی

❖ پیش از ظهور تاریخ‌نویسی نوین برخی تاریخ‌نگاران سنتی دوره قاجار با حفظ ساختار کلی تاریخ‌نویسی سنتی به بعضی از ویژگی‌های تاریخ‌نویسی سنتی انتقاد داشتند.

❖ **خاوری شیرازی:** تاریخ‌نگار مشهور دوره فتحعلی‌شاه قاجار و نویسنده کتاب تاریخ ذوالقرنین یکی از پیشگامان انتقاد به تملق و متکلف‌نویسی است. او به ساده‌نویسی، راست‌نویسی و مختصر‌نویسی علاقه نشان داد و تملق و چاپلوسی را نکوهش کرد.

❖ **میرزا محمدجعفر خورموجی:** مورخ دوره ناصری و نویسنده کتاب حقایق‌الآخبار ناصری است. وی به تملق‌گویی انتقاد داشته و نخستین کسی است که از واقعیت قتل امیرکبیر نوشت.

❖ **محمدمسئان اعتمادالسلطنه** } تاریخ‌نویس درباری است.
آگاه به روش و بینش تاریخ‌نگاری اروپایی و مؤثر در حوزه تاریخ‌نویسی عصر قاجار
در آثار خود تلاش کرده تا حدودی از پرده‌پوشی‌ها و مداخلی‌های رایج تعمدی مورخان رسمی دوری کند.
در کتاب صدرالتواریخ، امیرکبیر را ستوده است.
او را می‌توان نماینده شاخص تاریخ‌نگاری جدید در دوره قاجار دانست.

❖ **میرزا فتحعلی‌خان آفندزاده** } مورخ نیست، اما منتقد به تاریخ‌نویسی سنتی با شیوه علمی بود.
در رساله ایراد خود، شیوه تاریخ‌نگاری رضاعلی‌خان هدایت را برای آوردن شعر در بیان رویدادها و به‌کار بردن واژه‌های مصنوع ادبی مورد انتقاد قرار داد.

❖ **میرزا آقاخان کرمانی** } مورخ عصر قاجار است.
گام‌های مؤثری در رواج تاریخ‌نگاری نوین برداشت.
معتقد بود که تاریخ‌نگاران جدید اروپایی با مطالعه، بررسی و تحلیل رویدادهای تاریخی و پیامدهای آن به قوانینی دست یافته‌اند که آن را «حکمت تاریخی» می‌نامند.

روش تاریخ‌نگاری جدید

(الف) در این شیوه تاریخ‌نگاری پژوهشگر با کمک از روش‌های پژوهش علمی، بهره‌برداری از منابع و اسناد و مدارک معتبر و گزینش و نقادی آن به ارزیابی رویدادهای تاریخی پرداخته و یافته‌های علمی خود را به زبان ساده می‌نوشتند.

(ب) تاریخ‌نگاران جدید از نتایج تحقیقات علوم دیگر مانند باستان‌شناسی، زبان‌شناسی، جغرافیا، جامعه‌شناسی و ... در مطالعه تاریخ بهره می‌گرفتند.

(پ) گسترش مدارس جدید، تأسیس دانشگاه و رواج آموزش تاریخ به عنوان یک رشته علمی در دوران معاصر به گسترش و توسعه روش پژوهش علمی تاریخ در ایران کمک بسیار کرد.

(ت) ایجاد مراکز تحقیقاتی و نشریات تخصصی در حوزه مطالعات تاریخی، تألیف، ترجمه و نشر کتاب و مقاله علمی نیز در ارتقای روش تاریخ‌نگاری جدید در ایران بسیار مؤثر بود.

بینش تاریخ‌نگاری جدید

- ❖ اساس بینش تاریخ‌نگاری سنتی ← تأکید بر بررسی زندگی پادشاهان و شرح فتوحات آنان بود.
- ❖ پایه بینش تاریخ‌نگاری نوین ← بررسی و تکیه بر حوزه‌های گوناگون زندگی انسانی مانند جنبه‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و اهمیت یافتن این بینش در نوشتن کتاب‌های تاریخی.

- به ابعاد گوناگون رویدادهای تاریخی و به ویژه نقش مردم توجه شد.
- ۱- انقلاب مشروطه } بهترین نمونه این تأثیر و توجه به مردم و نقش طبقات اجتماعی در انقلاب مشروطه در کتاب بیداری ایرانیان نوشته **ناظم الاسلام کرمانی** است.
- ۲- نفوذ و دخالت کشورهای استعمارگر
- ۳- جنگ‌های جهانی اول و دوم و اشغال ایران
- ۴- کودتاهای ۱۲۹۹ / ۱۳۳۲ ش.
- ۵- جنبش ملی شدن صنعت نفت
- ۶- انقلاب اسلامی

رویدادهایی که تأثیر عمیقی بر بینش تاریخ‌نگاری جدید در ایران داشت:

- ۱- تاریخی: با دو رویکرد سنتی و جدید در دوره معاصر به ویژه عصر قاجار
- ۲- خاطرات: شخصیت‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و یا مردم عادی به نگارش خاطرات که در قالب وقایع‌نگاری روزانه بود، روی آوردند.
- ۳- سفرنامه‌ها:

الف) کتاب‌ها

- نوشتن دیده‌ها و شنیده‌های شخصیت‌ها از سفرهای خارجی و داخلی در دوره قاجار به‌ویژه دوره ناصرالدین‌شاه و مظفرالدین‌شاه
- نویسندگان بیشتر مقام‌ها و رجال سیاسی، فرهنگی و اقتصادی این دوره بودند.
- بیشتر حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره موضوع‌های اقتصادی (مالیات، گمرک، راه‌ها) مسائل اجتماعی (آداب و رسوم، پوشاک، تغذیه، مباحث فرهنگی، دینی، هنری و معماری) بود.

- از نوآوری‌های تأثیرگذار تمدن غرب بود.
- در دوره قاجار به ایران راه یافت.
- با آگاهی‌بخشی عمومی، تأثیرات فکری، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی زیادی بر جامعه ایرانی گذاشتند.
- اولین روزنامه در ایران، **کاغذ اخبار** توسط **میرزا صالح شیرازی** دانشجوی اعزامی به انگلیس بود.

ب) نشریات

- وقایع اتفاقیه** توسط امیرکبیر به چاپ رسید که بعدها به **روزنامه دولت علیه ایران** تغییر نام یافت.
- نشریات به شکل دولتی یا غیردولتی انتشار یافتند.
- ماهیت استبدادی حکومت قاجار و نبود آزادی بیان، دلیل انتشار برخی روزنامه‌ها در خارج از کشور بود.
- نشریات قدیمی منبع پژوهش‌های مطالعات در حوزه تاریخ معاصر هستند.

پ) اسناد و منابع آرشیوی

- شامل کلیه مکاتبات حکومتی، فرمان‌ها، معاهدات سیاسی، نامه‌های شخصی و اداری، اسناد مالی و قضایی، گزارش‌های اقتصادی، نظامی و حقوقی می‌باشد.

ت) بناها، اشیاء و وسایل

- شامل بناها، خیابان‌ها، اشیاء و لوازم به جا مانده، سکه‌ها، جواهرآلات، مهرها، نشان‌ها و سایر وسایل به جا مانده از دوره قاجار و پهلوی

گونه‌های منابع تاریخی در دوره معاصر

۱. ۱. تاریخ‌نگاری سنتی دوره معاصر، ادامه و استمرار وقایع‌نگاری‌ها و مجلس‌نویسی‌های کدام دوره است و مورخان دارای چه ویژگی‌هایی بودند؟

(متن صفحه ۲ کتاب درسی)

- (۱) دوره صفوی - اهل شعر و ادب بودند. (۲) دوره قاجار - اهل شعر و ادب بودند.
(۳) دوره صفوی - ساده‌نویس بودند. (۴) دوره قاجار - ساده‌نویس بودند.

۲. ۲. کدام گزینه برجسته‌ترین ویژگی‌های تاریخ‌نگاری سنتی را بیان می‌کند؟

(متن صفحه ۲ کتاب درسی)

- (الف) شرح زندگی پادشاهان و مبالغه در بیان ویژگی‌های آنان - بی‌توجهی به سنجش و نقد منابع
(ب) عدم توجه به زندگی اجتماعی و حیات فرهنگی و اقتصادی مردم - رواج روحیه تملق و چاپلوسی
(پ) تأکید بر ساده‌نویسی - توجه علل و نتایج رویدادها و تحولات تاریخی
(ت) تأکید بر تاریخ سیاسی و نظامی و شرح طولانی جنگ‌ها و فتوحات - تأکید بر مصنوع و متکلف‌نویسی

- (۱) الف ، ب ، پ (۲) ب ، پ ، ت (۳) الف ، ب ، ت (۴) الف ، پ ، ت

۳. ۳. کتاب‌های جهانگشای نادری و دره نادره اثر کیست؟

(متن صفحه ۲ کتاب درسی)

- (۱) میرزا محمدصادق موسوی (۲) میرزا مهدی‌خان استرآبادی (۳) میرزا آقاخان کرمانی (۴) میرزا محمدجعفر خورموجی

۴. ۴. کتاب تاریخ گیتی‌گشا اثر ... می‌باشد که تاریخ ... را با اسلوبی ... و ... و با تملق‌گویی از شاهان این دوره نوشت.

(متن صفحه ۲ کتاب درسی)

- (۱) میرزا مهدی‌خان استرآبادی - افشاریه - طبیعی - ساده (۲) میرزا مهدی‌خان استرآبادی - زندیه - مصنوع - ساده
(۳) میرزا محمدصادق موسوی - زندیه - مصنوع - دشوار (۴) میرزا محمدصادق موسوی - افشار - طبیعی - دشوار

۵. ۵. کدام واقعه چشم و گوش زمامداران و نخبگان ایران را به دنیای غرب کشور گشود و از چه زمانی ترجمه آثار اروپایی به آرامی آغاز شد؟

(متن صفحه ۳ کتاب درسی)

- (۱) انقلاب مشروطه - ناصرالدین شاه (۲) انقلاب مشروطه - عباس‌میرزا
(۳) جنگ‌های ایران و روسیه - ناصرالدین شاه (۴) جنگ‌های ایران و روسیه - عباس‌میرزا

۶. ۶. محمدحسن‌خان اعتمادالسلطنه ریاست کدام نهاد را و در چه زمانی برعهده داشت؟

(متن صفحه ۳ کتاب درسی)

- (۱) دارالطباعة دولتی - ناصرالدین شاه (۲) دارالترجمه همایونی - ناصرالدین شاه
(۳) دارالطباعة دولتی - فتحعلی شاه (۴) دارالترجمه همایونی - فتحعلی شاه

۷. ۷. با گسترش فعالیت علمی شرق‌شناسان، کتیبه‌های ... و ... رمزگشایی شد و سیرهنری راولپنسون انگلیسی با مطالعه کتیبه ... موفق به

(متن صفحه ۴ کتاب درسی)

خواندن خط میخی شد.

- (۱) بیستون و طاق بستان - بیستون (۲) بیستون و طاق بستان - طاق بستان
(۳) تخت جمشید و گنج‌نامه - گنج‌نامه (۴) تخت جمشید و گنج‌نامه - تخت جمشید

۸. ۸. یکی از پیشگامان انتقاد به تملق و متکلف‌نویسی ... مورخ مشهور زمان ... و نویسنده ... است.

(متن صفحه ۵ کتاب درسی)

- (۱) میرزا محمدجعفر خورموجی - ناصرالدین شاه - تاریخ ذوالقرنین (۲) میرزا محمدجعفر خورموجی - فتحعلی شاه - حقایق الاخبار ناصری
(۳) خاوری شیرازی - فتحعلی شاه - تاریخ ذوالقرنین (۴) خاوری شیرازی - ناصرالدین شاه - حقایق الاخبار ناصری

۹. ۹. نماینده شاخص تاریخ‌نگاری جدید در دوره قاجار چه کسی است و صاحب چه اثری می‌باشد؟

(متن صفحه ۵ کتاب درسی)

- (۱) میرزا فتحعلی‌خان آخوندزاده - رساله ایراد (۲) میرزا فتحعلی‌خان آخوندزاده - حقایق الاخبار ناصری
(۳) میرزا فتحعلی‌خان آخوندزاده - تاریخ ذوالقرنین (۴) اعتمادالسلطنه - صدرالتواریخ

۱۰. ۱۰. میرزا فتحعلی‌خان آخوندزاده شیوه تاریخ‌نویسی چه کسی را و به چه دلیل مورد انتقاد قرار داد؟

(متن صفحه ۵ کتاب درسی)

- (۱) میرزا آقاخان کرمانی - به دلیل استفاده از شعر در بیان رویدادها (۲) رضا قلی‌خان هدایت - به دلیل به کار بردن الفاظ مصنوع ادبی
(۳) میرزا آقاخان کرمانی - به دلیل تملق‌گویی و متکلف‌نویسی (۴) رضا قلی‌خان هدایت - به دلیل بی‌توجهی به سنجش و نقد منابع

- ۱۱ ۱ کدام گزینه در ارتباط با شیوه تاریخ‌نگاری نوین ایران نادرست است؟ (متن صفحه ۶ کتاب درسی)
- (۱) بهره‌برداری از منابع و اسناد معتبر
(۲) نگارش یافته‌های علمی به شکل تکلف‌نویسی
(۳) استفاده از روش تحقیق علمی
(۴) گزینش و نقادی مدارک و اسناد معتبر
- ۱۲ ۲ چه عواملی در دوران حکومت معاصر، کمک شایانی به ترویج و توسعه روش پژوهش علمی تاریخ در ایران کرد؟ (متن صفحه ۶ کتاب درسی)
- (۱) ترجمه کتاب‌های تاریخی، تأسیس دانشگاه، رایج شدن آموزش تاریخ به عنوان یک رشته علمی
(۲) سفر شرق‌شناسان به ایران، رایج شدن آموزش تاریخ به عنوان یک رشته علمی، تأسیس دانشگاه
(۳) تأسیس دانشگاه، گسترش مدارس جدید، سفر شرق‌شناسان به ایران
(۴) گسترش مدارس جدید، تأسیس دانشگاه، رایج شدن آموزش تاریخ به عنوان یک رشته علمی
- ۱۳ ۳ اساس بینش مورخان سنتی با تأکید بر چه مسئله‌ای استوار بود؟ (متن صفحه ۶ کتاب درسی)
- (۱) بی‌توجهی به سنجش و نقد منابع
(۲) رواج روحیه تملق و چاپلوسی
(۳) بررسی زندگی پادشاهان و شرح فتوحات
(۴) تأکید بر مصنوع و متکلف‌نویسی
- ۱۴ ۴ کدام رویداد تأثیر عمیقی بر دگرگونی بینش مورخان ایرانی داشت؟ (متن صفحه ۶ کتاب درسی)
- (۱) انقلاب مشروطه
(۲) جنگ‌های ایران و روسیه
(۳) نفوذ و دخالت کشورهای استعمارگر
(۴) جنگ‌های جهانی اول و دوم و اشغال ایران
- ۱۵ ۵ تأثیر انقلاب مشروطه به بهترین شکل آن در کتاب ... نوشته ... به روشنی پدیدار شده است. (متن صفحه ۶ کتاب درسی)
- (۱) تاریخ مشروطه ایران - احمد کسروی
(۲) تاریخ بیداری ایرانیان - ناظم الاسلام کرمانی
(۳) صدراالتواریخ - اعتمادالسلطنه
(۴) تاریخ کامل ایران - سیرجان ملکم
- ۱۶ ۶ در دوره معاصر و به ویژه عصر ... کتاب‌های متعددی در موضوع تاریخ توسط مورخان ایرانی با رویکرد ... نوشته شده است. (متن صفحه ۸ کتاب درسی)
- (۱) پهلوی - سنتی و جدید (۲) قاجار - سنتی
(۳) پهلوی - جدید (۴) قاجار - سنتی و جدید
- ۱۷ ۷ کدام یک از منابع زیر از جهت مطالعه تاریخ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد و از کدام پادشاهان قاجار آثار متعددی به این شیوه به جا مانده است؟ (متن صفحه ۹ کتاب درسی)
- (۱) خاطرات - ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه
(۲) سفرنامه - ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه
(۳) خاطرات - محمدعلی شاه و ناصرالدین شاه
(۴) سفرنامه - محمدعلی شاه و ناصرالدین شاه
- ۱۸ ۸ اولین روزنامه در ایران توسط چه کسی و با چه عنوانی در تهران منتشر شد؟ (متن صفحه ۱۲ کتاب درسی)
- (۱) میرزا صالح شیرازی - کاغذ اخبار
(۲) میرزا ملکم خان - قانون
(۳) میرزا صالح شیرازی - قانون
(۴) میرزا ملکم خان - کاغذ اخبار
- ۱۹ ۹ کدام روزنامه بعدها به نام روزنامه دولت علیه ایران تغییر نام داد و توسط چه کسی به چاپ رسید؟ (متن صفحه ۱۲ کتاب درسی)
- (۱) کاغذ اخبار - میرزا صالح شیرازی
(۲) وقایع اتفاقیه - امیرکبیر
(۳) کاغذ اخبار - امیرکبیر
(۴) وقایع اتفاقیه - میرزا صالح شیرازی
- ۲۰ ۱۰ به چه دلیلی برخی از روزنامه‌نگاران در خارج از کشور اقدام به نشر روزنامه‌هایی به زبان فارسی کردند؟ (متن صفحه ۱۲ کتاب درسی)
- (۱) نبودن چاپ‌خانه و کاغذ در ایران
(۲) فقدان روزنامه‌نگاران حرفه‌ای در ایران
(۳) ماهیت استبدادی قاجار
(۴) حمایت کشورهای استعمارگر از روزنامه‌نگاران

ایران از نادرشاه افشار تا آقامحمدخان قاجار

- ❖ **شرایط ایران در زمان به قدرت رسیدن نادر از ایل افشار**
- ۱- بروز آشوب داخلی و هرج و مرج پس از سقوط اصفهان و فروپاشی صفویه
 - ۲- عدم تشکیل حکومت مقتدر از سوی افغان‌ها
 - ۳- اشغال بخش‌هایی از شمال توسط روسیه و غرب توسط عثمانی
- ❖ **شرایط ایران در زمان به قدرت رسیدن نادر از ایل افشار**
- ۱- ناتوانی در تسلط بر قلمرو صفوی
 - ۲- ناآشنایی با اصول کشورداری

تأسیس حکومت افشاریه

- ❖ ایل افشار ← از جمله ایل‌های قزلباش بود ← در روی کار آمدن صفویه نقش داشت ← بخشی از ایل در دوره صفویه برای محافظت از مرزهای خراسان در برابر ازبکان به شمال خراسان کوچانده شد.
- ❖ با تسلط افغان‌ها بر اصفهان و کشته شدن شاه سلطان حسین، یکی از پسرانش به نام تهماسب دوم خود را شاه خواند. نادر افشار و فتحعلی‌خان قاجار (پدر بزرگ آقامحمدخان) به او پیوستند و خراسان را تصرف کردند.
- ❖ نادر با حذف رقیبان، فرماندهی سپاه تهماسب را به عهده گرفت. پس از شکست افغان‌ها به نبرد با روسیه و عثمانی پرداخت. با شکست عثمانی سرزمین‌های اشغالی را پس گرفت.
- ❖ روس‌ها نیز پیش از نبرد با نادر، خود نیروهای نظامی را از ایران بیرون بردند.

- ❖ **زمینه مناسب برای بر تفت شاهی نشستن نادر**
- ۱- پیروزی‌های نادر در نبردهای داخلی و خارجی
- ۲- برکناری تهماسب دوم به بهانه بی‌کفایتی

- ❖ **شرایط نادر برای پذیرفتن سلطنت با گردآوری بزرگان کشور، علما و سران ایل‌ها و طوایف به شورایی در دشت مغان**
- ۱- موروثی شدن سلطنت در خاندان او
- ۲- عدم حمایت بزرگان کشور از خاندان صفوی
- ۳- حل اختلافات مذهبی با دولت عثمانی

- ❖ **سرانجام نادرشاه:** در سرکوب شورش در خراسان، با توطئه نزدیکان و سردارانش کشته شد.
- ❖ نادرشاه در فراهم آوردن زمینه ثبات پایدار، انتقال آرام قدرت، تثبیت حکومت افشار ناکام ماند؛ به دلایل زیر:
 - ۱- اشتغال پیوسته وی به جنگ
 - ۲- فشار بر مردم برای تأمین هزینه‌های جنگ
 - ۳- بدگمانی نسبت به نزدیکان و بزرگان کشور

- ❖ **افشاریان پس از نادر**
- آغاز رقابت و جنگ برای کسب قدرت
- روی کار آمدن دو تن از برادرزادگان نادر به نام عادل شاه و ابراهیم شاه برای مدت کوتاهی به قدرت رسیدن شاهرخ نوه نادر در شهر مشهد. حکومت وی توسط آقامحمدخان قاجار از بین رفت.

- ❖ **به قدرت رسیدن زندیان (کریم‌خان)**
- اتحاد کریم‌خان زند رئیس طایفه زند (از طوایف لر) برای کسب قدرت با دو سردار ایل بختیار علی‌مردان‌خان و ابوالفتح‌خان پس از کشته شدن نادر. شکست رئیس ایل قاجار محمدحسن‌خان که از مدعیان حکومت بود. کنار زدن متحدین بختیاری و تشکیل سلسله زندیه. انتخاب شیراز به عنوان پایتخت.

- ❖ **شرایط ایران پس از به قدرت رسیدن کریم‌خان زند**
- پرهیز از سیاست جنگ و کشورگشایی، باعث فراهم ساختن آرامش و آسایش، رونق و رفاه و شکوفایی علمی و فرهنگی نسبی در قلمرو زندیه به ویژه در فارس. خودداری از پذیرفتن عنوان شاه و وکیل‌الرعا یا خواندن خود.

❖ ایران را دوباره آشوب فراگرفت و جانشینان کریم‌خان به رقابت و جنگ پرداختند و نتیجه این کشمکش ← فروپاشی سیاسی و اقتصادی و آسیب دیدن توان نظامی و اداری کشور.

دلایل شکست لطفعلی‌خان زند و پایان سقوط زندیه }
غرور، اشتباهات نظامی }
روی گردانی بزرگان دربارش به ویژه ابراهیم‌خان کلانتر از }
آقامحمدخان قاجار }

روابط خارجی ایران در دوره افشاریه و زندیه:

- روابط خارجی ایران در دوره افشاریه و زندیه به دلیل درگیری‌های داخلی، بی‌ثباتی سیاسی نسبت به دوره صفویه کاهش چشمگیری یافت.

❖ مهم‌ترین مسائل خارجی در دوره افشار و زندیه، برخوردهای سیاسی - نظامی با همسایگان غربی (عثمانی) و شمالی (روسیه) بود.
❖ مناسبات سیاسی و اقتصادی و ارتباطات فرهنگی با اروپاییان در دوره افشاریه و زندیه چندان رونقی نداشت.

نادرشاه و انگلیسی‌ها }
- در نظر گرفتن معافیت‌های گمرکی }
- استخدام جان التون به منظور بهره‌گیری از دانش انگلیسی‌ها در زمینه تأسیس نیروی دریایی }
در خلیج فارس و دریای مازندران }

❖ فرانسه و انگلستان برای گرفتن امتیاز و ایجاد مراکز تجاری در ایران هیئت‌هایی را در دوره کریم‌خان به ایران فرستادند.

نظام اداری و سیاسی در دو دوره افشاریه و زندیه }
- غلبه تفکر نظامی‌گری، بی‌ثباتی سیاسی و کوتاه بودن دوران }
استقرار هر دو حکومت به دلیل حاکمیت عناصر ایلی }
- اتکای حکومت نادرشاه بر اقتدارگرایی و استبداد مطلق شاه و }
تمرکز بر امور نظامی و ارتش }
- به‌کارگیری مشاوران از نزدیکان توسط نادر در اداره امور اداری و }
اقتصادی }
- شیوه اداره ایلات و ولایات در هر دو حکومت مانند دوره صفویه بود.

اقتصاد، تجارت و کشاورزی }
در دوره افشار دچار }
رکود و نابسامانی بود. }
عوامل رشد و رونق }
اقتصادی در دوره زندیه }
نیاز به نیروی رزمنده در تشکیلات نظامی برای شرکت در }
جنگ‌های داخلی و خارجی از نیروی انسانی در بخش }
کشاورزی کاست. }
گرفتن مالیات‌های سنگین از مردم برای تأمین هزینه‌های }
نظامی و تشدید اوضاع نابسامان اقتصادی }
بهبود وضع کشاورزی و بازرگانی با اقدامات کریم‌خان }
تبدیل شهرهای شیراز و بندر بوشهر به مراکز مهم تجارت }
داخلی و خارجی }
آرامش و ثبات سیاسی نسبی، کاهش مالیات‌ها، دربار }
کم‌تجمل و تلاش کریم‌خان برای تثبیت قیمت کالاها }

علم، ادبیات و آموزش }
دوره افشاریه }
به دلیل آشفتگی‌های سیاسی و اجتماعی رونق دوره صفویه را نداشت. }
مهاجرت علما و طلاب به عتبات عالیات، پس از سقوط صفویه و هجوم }
افغان‌ها }
دوره زندیه }
رونق فعالیت‌های علمی و آموزشی به دنبال آرامش و ثبات سیاسی }
تحول چشمگیر شعر و ادب فارسی با عنوان «تهضت بازگشت ادبی» و }
ظهور چهره‌های برجسته سبک اصفهانی در برابر سبک هندی دوره }
صفویه }

هنر و معماری }
پس از فتوحات نادر در هند، آمیختگی هنر ایرانی و هندی رخ داد. }
مدارا و احترام کریم‌خان به هنرمندان و علما، رونق هنر و معماری را به دنبال داشت. }
شهر اصفهان در دوره نادر بازسازی شد و بنای باشکوه کاخ خورشید در منطقه کلات (محل نگهداری }
خزاین نادر) ساخته شد. }
گسترش بناها با کاربرد تفریحی معروف به کلاه فرنگی در دوره زندیه }

- شکل‌گیری مکتب نقاشی شیراز در دوره مغول و رشد و شکوفایی آن با ظهور نقاشان برجسته‌ای مانند محمد صادق، اشرف و میرزآبایا در دوره کریم‌خان زند.

جهان در آستانه دوران معاصر

الف) حکومت‌های مسلمان در گرداب مشکلات

- وضعیت دوگانه متضاد جهان در سده‌های هفدهم تا نوزدهم میلادی

در شرق سه حکومت مسلمان ایران، عثمانی و گورکانیان هند دوران ضعف خود را سپری می‌کردند.

در غرب روسیه، فرانسه و انگلستان در مسیر قدرت و شکوفایی بودند.

دلائل ضعف امپراتوری‌های مسلمان

۱- استبداد سیاسی و نادیده گرفتن حقوق اقوام و پیروان مذاهب مختلف

۲- عقب‌ماندگی علمی و صنعتی و بی‌توجهی یا مخالفت نسبت به اصلاحات

۳- غفلت از حوادث جهانی و قدرت رو به رشد استعمار

۱- عثمانی، مرد بیمار اروپا

❖ در قرن هجدهم بر بخش‌های وسیعی از شمال آفریقا و آسیای غربی تا اروپای شرقی حکومت می‌کرد.

دلائل اصلی ضعف امپراتوری عثمانی

گسترده‌گی قلمرو

تنوع اقوام، ادیان و مذاهب

سیاست‌های نادرست عثمانی‌ها در برخورد با حقوق اقلیت‌های قومی و مذهبی

دخالت‌های زنان حرم‌سرا در امور کشور

فساد سران سپاه

مخالفت با هرگونه اصلاحات حتی دستاوردهای علمی

خودداری از قبول پیشنهاد وحدت مذهبی نادرشاه که حل اختلافات مذهبی درون جهان اسلام را به دنبال داشت.

❖ در چنین شرایطی که امپراتوری عثمانی لقب مرد بیمار اروپا را گرفته بود، کشورهای اروپایی به ویژه روسیه، انگلیس، فرانسه و اتریش برای کسب منافع و به بهانه دفاع از حقوق اقلیت‌ها در امور داخلی عثمانی دخالت می‌کردند.

❖ افول عثمانی تأثیر زیادی در پیشبرد سیاست‌های استعماری غرب در مشرق زمین داشت.

۲- گورکانیان هند اسپر استعمار غربی

❖ گورکانیان هند یا مغولان کبیر که توسط محمد بابر نواده تیمور گورکانی تأسیس شد بر بخش بزرگی از هندوستان حکومت می‌کرد.

❖ این حکومت نقش مهمی در گسترش اسلام و زبان فارسی در هندوستان داشت.

علل ضعف گورکانیان هند در قرن هجدهم میلادی

۱- اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان

۲- سوء مدیریت و ضعف شاهان

۳- دست‌بندی و توطئه‌های درباریان

۴- ورود استعمارگران به سرزمین هند

❖ نخستین استعمارگرانی که وارد هند شدند ← پرتغالی‌ها و اسپانیایی‌ها بودند.

❖ اروپاییان امتیازات تجاری و گمرکی قابل توجهی از گورکانیان هند به دست آوردند.

❖ کمپانی هند شرقی ← شرکت‌های بزرگ تجاری بودند که در سده هجده میلادی کشورهای فرانسه، انگلستان و هلند در هند تأسیس کردند و توانستند فعالیت استعماری خود را در هند گسترش دهند.

❖ تصرف بخش‌هایی از سرزمین هند با دامن زدن به اختلاف‌های دینی و قومی توسط استعمارگران اروپا صورت گرفت.

❖ به دنبال رقابت شدید در میان استعمارگران اروپایی، انگلستان پیروز میدان شد و با توسعه پایه‌های قدرت استعماری خود به غارت سرزمین هند و برای حفظ سلطه خود به دخالت و دست‌اندازی به کشورهای همسایه هند مانند ایران پرداخت.

❖ پس از شورش سربازان هندی و سرکوب آن توسط دولت انگلستان، هند را رسماً جزئی از قلمرو خویش اعلام نموده و ملکه انگلستان امپراتریس هند و بریتانیا نام گرفت.

در قرن ۱۸ و ۱۹ م. وارد فرهنگ سیاسی اروپاییان شد. به معنای دگرگونی سریع همراه با تغییرات اساسی در ساختارهای سیاسی و گاه اجتماعی در یک کشور است. **استعمار** در لغت به معنی آباد کردن است و در اصطلاح عبارت است از تسلط سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی کشوری قدرتمند بر کشور یا سرزمینی دیگر به منظور بهره‌برداری از منابع طبیعی و اقتصادی و گاه امکانات نظامی آن کشور.

واژه انقلاب

تحول سیاسی بزرگ در قرن ۱۷ م. در انگلستان جنگ بین پارلمان به رهبری **الیور کرامول** و **چارلز یکم** پادشاه انگلستان در گرفت و به پیروزی پارلمان انجامید. کرامول نظام پادشاهی را برانداخت و خود رئیس‌جمهور شد. او به دلایل مذهبی با پارلمان درگیر شد و آن را منحل کرد. پس از مرگ کرامول، درگیری بین پارلمان و پادشاه انگلستان که سلطنت را موهبت الهی می‌دانست و به پارلمان توجهی نداشت، ادامه یافت. این ستیز به پیروزی پارلمان منجر شد و در تاریخ انگلستان به **انقلاب باشکوه** شهرت یافت.

۱- انگلستان: انقلابی آرام برای نظام مشروطه

❖ بزرگ‌ترین دستاورد انقلاب باشکوه انگلستان که بدون خشونت به آن دست یافت: سلطنت دارای منشأ الهی نیست. پارلمان منشأ قدرت و تعیین‌کننده اختیارات پادشاه است.

❖ انگلستان رقبای بزرگ خود **اسپانیا** و **فرانسه** را شکست داد و در دوران حکومت طولانی ملکه ویکتوریا به قدرت اول جهان تبدیل شد و به بخش‌های بزرگی از **آفریقا**، **آسیا**، **اقیانوسیه** و **آمریکای شمالی** دست یافت.

در قرن ۱۸ م. سیزده ایالت آمریکا مستعمره انگلستان بودند. جمعیت این سرزمین که در ساحل اقیانوس اطلس قرار داشت مهاجران اروپایی بودند که به دلایل مذهبی، سیاسی و اقتصادی به آنجا مهاجرت کرده بودند. وضع مالیات‌های سنگین توسط انگلیس و تحریکات فرانسویان، باعث شد که مردم به فرماندهی **جورج واشینگتن** برای رسیدن به استقلال به جنگ با انگلستان برخیزند. جنگ با پیروزی **مستعمره‌نشینان** و **استقلال ایالات متحده** به پایان رسید و **جورج واشینگتن** به عنوان نخستین رئیس‌جمهور این کشور انتخاب شد. ایالت متحده پس از استقلال به سوی غرب پیشروی کرد و با کشتار وسیع سرخ‌پوستان این سرزمین‌ها را تصاحب کرد.

۲- ایالات متمدنه آمریکا در راه استقلال

❖ **فرانسه؛ انقلابی برای آزادی و برابری**

کشور فرانسه در قرن هیجدهم م به دنبال شکست نظامی از انگلستان و صرف منابع مالی هنگفت در سرزمین آمریکا با ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی و نظامی روبه‌رو شد.

۱- **طبقه ممتاز:** شامل اشراف، زمین‌داران بزرگ که علاوه بر داشتن امتیازات بسیار، معاف از مالیات بودند.

۲- **طبقه متوسط:** قشر تحصیل کرده بودند که دارای مشاغل مانند وکالت، نویسندگی، طبابت، روزنامه‌نگاری و تجارت را داشته و از این که طبقه ممتاز برای آنان امتیازی قائل نبود به شدت ناراضی بودند.

۳- **طبقه فقیر جامعه:** که دارای جمعیت زیادی بودند و بار اصلی مالیات و خدمات نظامی بر دوش آنان بود. اینان حکومت لوئی شانزدهم، پادشاه فرانسه و طبقه ممتاز را عامل سیه‌روزی خود می‌دانستند.

جامعه فرانسه دارای سه طبقه اجتماعی مشخص بود

- ❖ تحولات فکری جامعهٔ فرانسه نقش بزرگی در پیدایش انقلاب داشت.
- ❖ دایرة المعارف نویسان: گروهی از روشنفکران فرانسوی بودند که با مباحث علمی و ادبی به انتقاد از وضع موجود پرداختند.

سه تن از مشهورترین روشنفکران فرانسه

ولتر معتقد به اطاعت انسان از عقل و مبارزه با خرافات بود.
مونتسکیو از تفکیک قوای سیاسی و حقوق بشر دفاع می‌کرد.
ژان ژاک روسو بر اهمیت انتخابات تأکید داشت و تشکیل حکومت را حاصل یک قرارداد اجتماعی می‌دانست.

- ❖ غفلت لویی شانزدهم از احوال مردم و تجملات و ولخرجی‌های او در پایان نیز خشم مردم را شعله‌ورتر ساخت.
- ❖ سرانجام در ۱۴ ژوئیه ۱۷۸۹ م. مردم خشمگین پاریس با حمله به زندان باستیل انقلاب خود را آغاز کردند.
- ❖ انقلابیون لویی شانزدهم را وادار به امضای قانون اساسی جدید و پذیرش نظام مشروطهٔ سلطنتی کردند.
- ❖ پس از مدتی، انقلابیون تندرو پادشاه را عزل و سپس همراه با همسرش ماری آنتوانت، اعدام کردند و **نظام جمهوری** را برقرار نمودند.
- ❖ اعدام شاه و همسرش و افکار و شعارهای آزادی‌خواهانهٔ انقلاب موجب ترس و خشم دولت‌ها در کشورهای اروپایی شد و در نتیجه با فرانسه وارد جنگ شدند.
- ❖ در طی این جنگ‌ها یکی از فرماندهان ارتش فرانسه به نام **ناپلئون بناپارت** پیروزی‌های درخشانی به‌دست آورد و مشهور شد و با یک کودتا قدرت را به دست گرفت و به عنوان **امپراتوری فرانسه** انتخاب شد.

۴- انقلاب صنعتی و دگرگونی جهان

- تا اواخر قرن ۱۸ م. عامل اصلی تولید نیروی بازوی انسان بود.
- در انقلاب صنعتی نیروی محرکهٔ آب و سپس بخار جایگزین نیروی انسان شد.
- این انقلاب با اختراع و تکمیل ماشین بخار و تحول صنعتی در **نساجی** و **پارچه‌بافی** در انگلستان آغاز شد.
- به دنبال این انقلاب تولیدات صنعتی افزایش یافت و موجب تغییر مناسبات انسانی، اجتماعی و اقتصادی در اروپا و جهان گردید.
- در نتیجهٔ صنعتی شدن، کشورهای اروپایی به مواد اولیه، نیروی کار ارزان، بازار فروش محصولات، سرمایهٔ مادی فراوان و حمایت دولت‌ها نیاز پیدا کرد.

دو پدیدهٔ اقتصادی و اجتماعی مهم ناشی از انقلاب صنعتی

۱- توسعهٔ استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی
۲- افزایش استثمار و بهره‌کشی از کارگران (در داخل اروپا)

❖ هر چند انقلاب صنعتی موجب قدرت بیش‌تر اروپاییان شد اما مشکلات بزرگی را به وجود آورد:

- گسترش بی‌رویهٔ شهرها
- رشد سریع جمعیت
- به وجود آوردن فاصلهٔ طبقاتی
- نارضایتی‌های اجتماعی و اقتصادی
- آلودگی‌های محیط زیستی

۵- روسیه در مسیر توسعهٔ طلبی نظامی

روسیه در قرن ۱۷ م. کشوری عقب‌مانده و منزوی بود.
پترکبیر این کشور را متحول کرد و به سوی پیشرفت و توسعه‌طلبی سیاسی و نظامی قدم برداشت.
با استخدام کارشناسان اروپایی، تأسیس مدارس و دانشگاه‌های جدید، تقویت ارتش و نیروی دریایی، این کشور را به قدرت بزرگی تبدیل کرد.
یکی از برنامه‌های پترکبیر برای قدرتمند ساختن روسیه، گسترش سرزمین روسیه و دستیابی به دریاهای آزاد برای کسب منافع تجاری و سیاسی بود.
جانشینان پتر، به دنبال عملی ساختن این برنامه در نواحی شرقی اروپا، حوزهٔ دریاهای بالتیک، سیاه و خزر اقدامات نظامی وسیعی انجام دادند که موجب جنگ‌های متعدد با ایران، عثمانی و برخی کشورهای اروپایی مانند فرانسه شد.

۱. ۲۱. افغان‌ها به چه دلیل نتوانستند حاکمیت مقتدری در ایران تشکیل دهند و در این ایام کدام کشورها فرصت را مغتنم شمردند و بخش‌هایی از خاک ایران را اشغال کردند؟

(متن صفحه ۱۶ کتاب درسی)

- (۱) نا آشنایی با اصول کشورداری - ازبکان و عثمانی‌ها
(۳) نا آشنایی با اصول کشورداری - روس‌ها و عثمانی‌ها

۲. ۲۲. در عصر صفوی بخشی از ایل افشار برای محافظت از مرزهای ... در برابر هجوم ... به نواحی ... آن دیار کوچانده شد. (متن صفحه ۱۶ کتاب درسی)

- (۱) خراسان - ازبکان - شمال (۲) کردستان - عثمانی‌ها - غرب (۳) سیستان - ازبکان - شرق (۴) آذربایجان - روس‌ها - شمال

۳. ۲۳. پس از تسلط افغان‌ها بر اصفهان و قتل شاه سلطان حسین صفوی، کدام یک از پسرانش از اصفهان گریخت و خود را شاه خواند و چه کسی از ایل قاجار به او پیوست و در نخستین گام کدام ناحیه را تصرف کردند؟

(متن صفحه ۱۶ کتاب درسی)

- (۱) عباس سوم - محمدحسن‌خان قاجار - سیستان
(۳) تهماسب دوم - محمدحسن‌خان قاجار - خراسان
(۴) عباس سوم - فتحعلی‌خان قاجار - سیستان

۴. ۲۴. نادر پس از شکست افغان‌ها، مهابی نبرد با نیروهای کدام کشورها شد و سپاه تحت فرمان او در چندین جنگ، بر ارتش کدام کشور پیروز شد؟

(متن صفحه ۱۷ کتاب درسی)

- (۱) روسیه و عثمانی - روسیه (۲) ازبکان و عثمانی - ازبکان (۳) ازبکان و عثمانی - عثمانی (۴) روسیه و عثمانی - عثمانی

۵. ۲۵. نادر، به چه بهانه‌ای تهماسب دوم را از سلطنت خلع کرد و کدام گزینه از شرایط نادر برای پذیرش سلطنت در شورای دشت مغان می‌باشد؟

(متن صفحه ۱۷ کتاب درسی)

- (۱) خیانت - موروثی شدن سلطنت در خاندان او
(۳) بی‌کفایتی - عدم حمایت بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی
(۴) خیانت - پذیرش مذهب جعفری به عنوان مذهب رسمی کشور

۶. ۲۶. نادرشاه افشار هنگام سرکوب شورش کدام منطقه به قتل رسید و عامل مهمی که نتوانست زمینه را برای ثبات و امنیت پایدار، انتقال آرام قدرت و تثبیت حکومت افشاریه پس از خود را فراهم آورد، چه کسی بود؟

(متن صفحه ۱۹ کتاب درسی)

- (۱) خراسان - بدگمانی او نسبت به نزدیکان و بزرگان کشور و برخورد خشن با آنان در سال‌های پایانی حکومتش
(۲) آذربایجان - اشتغال پیوسته نادرشاه در جنگ و زیاده‌ستانی‌هایی که از مردم برای تأمین هزینه‌های جنگ صورت گرفت.
(۳) خراسان - اشتغال پیوسته نادرشاه در جنگ و زیاده‌ستانی‌هایی که از مردم برای تأمین هزینه‌های جنگ صورت گرفت.
(۴) آذربایجان - بدگمانی او نسبت به نزدیکان و بزرگان کشور و برخورد خشن با آنان در سال‌های پایانی حکومتش

۷. ۲۷. کدام یک از بازماندگان نادرشاه، به حکومت در شهر مشهد بسنده کرد و حکومت او توسط چه کسی از میان برداشته شد و کریم‌خان زند کدام رئیس ایل قاجار را شکست داد؟

(متن صفحه ۱۹ کتاب درسی)

- (۱) عادل‌شاه - کریم‌خان زند - فتحعلی‌خان قاجار
(۳) شاهرخ - آقامحمدخان قاجار - محمدحسن‌خان قاجار
(۴) ابراهیم‌شاه - کریم‌خان زند - فتحعلی‌شاه قاجار

۸. ۲۸. کریم‌خان زند با کدام سرداران بختیاری متحد شد و کدام گزینه از خصوصیات اخلاقی او بود؟

(متن صفحه ۱۹ کتاب درسی)

- (۱) علی مرادخان و محمدحسن‌خان - همدردی با مردم
(۳) علی مرادخان و محمدحسن‌خان - ساده‌زیستی
(۲) علی مرادخان و ابوالفتح‌خان - مدارا با دوستان
(۴) علی مرادخان و ابوالفتح‌خان - رفتار مناسب با اقلیت‌های دینی و مذهبی

۹. ۲۹. لطفعلی‌خان زند به چه دلایلی از آقامحمدخان قاجار شکست خورد؟

(متن صفحه ۲۱ کتاب درسی)

- (۱) حاکمیت عناصر ایلی، بی‌ثباتی سیاسی و روی‌گردانی بزرگان دربارش
(۳) حاکمیت عناصر ایلی، غرور و بی‌ثباتی سیاسی
(۲) غرور، اشتباهات نظامی و روی‌گردانی بزرگان دربارش
(۴) حاکمیت عناصر ایلی، غرور و اشتباهات نظامی

۱۰. ۳۰. نادرشاه چه امتیازی و به چه منظوری برای انگلیسی‌ها در نظر گرفت و به این منظور چه کسی از این کشور را استخدام کرد؟

(متن صفحه ۲۱ کتاب درسی)

- (۱) واگذاری بندر خارک به آنان - استفاده از نیروی انگلیسی‌ها برای اخراج پرتغالی‌ها از خلیج فارس - راولینسون
(۲) معافیت مالیاتی - استفاده از نیروی انگلیسی‌ها برای اخراج پرتغالی‌ها از خلیج فارس - جان التون
(۳) واگذاری بندر خارک به آنان - استفاده از دانش آنان در زمینه تأسیس نیروی دریایی - راولینسون
(۴) معافیت مالیاتی - استفاده از دانش آنان در زمینه تأسیس نیروی دریایی - جان التون

۱. ۳۱. به چه دلایلی سازمان اداری و دیوانی ایران در عصر افشاریه و زندیه اعتبار و قوت سابق را نداشت؟

(متن صفحه ۲۱ کتاب درسی)

- (۱) استبداد مطلق شاه، اشتباهات نظامی، روی‌گردانی بزرگان از دربار این سلسله‌ها
(۲) حاکمیت عناصر ایلی، غلبه تفکر نظامی‌گری، بی‌ثباتی سیاسی، کوتاه بودن دوران استقرار این سلسله‌ها
(۳) حاکمیت عناصر ایلی، استبداد مطلق شاه، کوتاه بودن دوران استقرار این سلسله‌ها
(۴) اشتباهات نظامی، روی‌گردانی بزرگان از دربار این سلسله‌ها و بی‌ثباتی سیاسی

۲۲. حکومت نادرشاه بر چه اصولی استوار بود؟

- ۱) اقتدارگرایی، بی‌ثباتی سیاسی و استفاده از مشاوران و نزدیکان در اداره امور
- ۲) تمرکز بر امور نظامی ارتش، عدم توجه به نظرات مشاوران و به کارگیری عناصر ایلی
- ۳) استبداد مطلق شاه، تمرکز بر امور نظامی و ارتش و به کارگیری عناصر ایلی
- ۴) اقتدارگرایی، استبداد مطلق شاه و تمرکز بر امور نظامی و ارتش

(متن صفحه ۲۱ کتاب درسی)

۳۳. کدام عامل در دوران نادرشاه افشار نابسامانی‌های اقتصادی را تشدید کرد؟

- ۱) اخذ مالیات‌های سنگین جهت تأمین هزینه‌های جنگ
- ۲) تداوم جنگ‌های داخلی و خارجی
- ۳) کاهش شدید نیروی انسانی در بخش کشاورزی به دلیل نیاز به نیروی رزمنده نظامی
- ۴) اشغال بخش‌هایی از نواحی غربی و شمالی ایران توسط عثمانی و روسیه

(متن صفحه ۲۲ کتاب درسی)

۳۴. چه عواملی در رونق اقتصادی ایران در دوره زندیه نقش داشت؟

- ۱) آرامش و ثبات سیاسی نسبی، مبادلات تجاری با اروپا، تلاش کریم‌خان زند برای کاهش هزینه دربار
- ۲) کاهش مالیات‌ها، مبادلات تجاری با اروپا، ایجاد مراکز تجاری متعدد و تلاش کریم‌خان برای کاهش هزینه دربار
- ۳) آرامش و ثبات سیاسی نسبی، کاهش مالیات‌ها، دربار کم‌تجمل، تلاش کریم‌خان برای تثبیت قیمت کالاها
- ۴) مبادلات تجاری با اروپا، ایجاد مراکز تجاری متعدد، دربار کم‌تجمل، تلاش کریم‌خان برای تثبیت قیمت کالاها

(متن صفحه ۲۲ کتاب درسی)

۳۵. کدام بندر در زمان کریم‌خان زند از مراکز مهم تجارت داخلی و خارجی بود و از تحول شعر و ادب فارسی در این دوره به چه سبکی یاد می‌کنند و این سبک در برابر کدام سبک در دوره صفویه به وجود آمد؟

- ۱) بندرعباس - سبک خراسانی - سبک هندی
- ۲) بندر بوشهر - سبک خراسانی - سبک هندی
- ۳) بندرعباس - سبک اصفهانی - سبک خراسانی
- ۴) بندر بوشهر - سبک اصفهانی - سبک هندی

(متن صفحه ۲۲ کتاب درسی)

۳۶. در دوران نادر کدام شهر ایران بازسازی شد و کدام بنا مربوط به این دوران می‌باشد؟

- ۱) اصفهان - کاخ خورشید
- ۲) مشهد - کاخ خورشید
- ۳) اصفهان - عمارت کلاه فرنگی
- ۴) مشهد - عمارت کلاه فرنگی

(متن صفحه ۲۳ کتاب درسی)

۳۷. ورود هنرمندان کدام کشور در دوره نادرشاه موجب تلفیق هنر ایرانی با این هنر کشور شد و دلیل رونق هنر و معماری در دوره کریم‌خان زند چه بود؟

- ۱) عثمانی - مدارا و احترام کریم‌خان نسبت به هنرمندان و علما
- ۲) هند - مدارا و احترام کریم‌خان نسبت به هنرمندان و علما
- ۳) عثمانی - دعوت کریم‌خان از هنرمندان برای بازگشت به کشور
- ۴) هند - دعوت کریم‌خان از هنرمندان و علما برای بازگشت به کشور

(متن صفحه ۲۳ کتاب درسی)

۳۸. به چه دلیل پس از صفویان امکان رشد و ترقی هنر و معماری دور از انتظار بود؟

- ۱) عدم توجه حاکمان به امور هنری و معماری
- ۲) آشننگی سیاسی و اجتماعی کشور
- ۳) کوچ گسترده هنرمندان از ایران
- ۴) سرگرم بودن حکومت‌ها به جنگ و درگیری

(متن صفحه ۲۳ کتاب درسی)

۳۹. نوعی از بناها با کاربرد تفریحی که در دوره ... گسترش یافت به ... معروف بود و ... از آثار همین دوره است. (متن صفحه ۲۴ کتاب درسی)

- ۱) افشار - کاخ خورشید - باغ دلگشا
- ۲) افشار - کلاه فرنگی - کاخ خورشید
- ۳) زند - کاخ خورشید - ارگ کریم‌خانی
- ۴) زند - کلاه فرنگی - باغ دلگشا

(متن صفحه ۲۴ کتاب درسی)

۴۰. مکتب نقاشی شیراز از چه دوره‌ای شکل گرفت و کدام نقاش مربوط به این سبک است؟

- ۱) صفویان - اشرف
- ۲) مغولان - محمدصادق
- ۳) صفویان - میرزا بابا
- ۴) مغولان - حسین بهزاد

(متن صفحه ۲۴ کتاب درسی)

حکومت‌های مسلمان در گرادب مشکلات

۴۱. کدام گزینه از عمده‌ترین دلایل ضعف امپراتوری‌های مسلمان در سده‌های هفدهم تا نوزدهم میلادی نمی‌باشد؟ (متن صفحه ۲۵ کتاب درسی)

- ۱) سیاست‌های خشن و نادرست عثمانی در برخورد با اقوام و پیروان مذاهب مختلف
- ۲) فساد گسترده در دربار امپراتوری‌های مسلمان و دور شدن از قوانین اسلامی
- ۳) گستردگی قلمرو و تنوع اقوام و ادیان و مذاهب
- ۴) سرباز زدن از وحدت مذهبی با نادرشاه

(متن صفحه ۲۵ کتاب درسی)

۴۲. امپراتوری عثمانی در قرن ۱۸ م. بر چه بخش‌هایی از جهان حکومت می‌کرد و هم‌زمان با روی کار آمدن کدام سلسله در ایران، این دولت دورانی از ضعف را می‌گذراند؟

- ۱) شمال آفریقا و آسیای غربی تا اروپای شرقی - افشار
- ۲) شمال آفریقا و آسیای غربی تا اروپای شرقی - صفوی
- ۳) غرب آفریقا و آسیای جنوبی تا اروپای مرکزی - افشار
- ۴) غرب آفریقا و آسیای جنوبی تا اروپای مرکزی - صفوی

(متن صفحه ۲۵ کتاب درسی)

۴۳. عوامل اصلی ضعف دولت عثمانی در قرن ۱۸ م. چه بود؟

- الف) گستردگی قلمرو و تنوع اقوام، ادیان و مذاهب
- ب) سیاست‌های خشن و نادرست عثمانی‌ها در برخورد با حقوق اقلیت‌های قومی و مذهبی
- پ) غفلت از حوادث جهانی و قدرت رو به رشد استعمار
- ت) دخالت‌های زنان حرم‌سرا در امور کشوری و فساد سران سپاه

(متن صفحه ۲۵ کتاب درسی)

۴) الف ، ب ، ت

۳) الف ، پ ، ت

۲) ب ، پ ، ت

۱) الف ، ب ، پ

۴۴. کدام کشورها و به چه بهانه‌ای در امور داخلی عثمانی دخالت می‌کردند؟
 (۱) روسیه، انگلیس، فرانسه و اتریش - مقاومت عثمانی‌ها با انجام اصلاحات
 (۲) روسیه، انگلیس، فرانسه و اتریش - دفاع از حقوق اقلیت‌ها
 (۳) پروس، انگلیس، اتریش و روسیه - دفاع از حقوق اقلیت‌ها
 (۴) پروس، انگلیس، اتریش و روسیه - مقاومت عثمانی‌ها با انجام اصلاحات
۴۵. کدام کشور و در چه قرن‌ی مرد بیمار اروپا، لقب گرفت؟
 (۱) اتریش - قرن ۱۹
 (۲) اتریش - قرن ۱۸
 (۳) عثمانی - قرن ۱۹
 (۴) عثمانی - قرن ۱۸
۴۶. عثمانی‌ها از قبول کدام پیشنهاد نادرشاه خودداری کردند و چه کسی سلسله‌گورکانیان هند را تأسیس کرد؟
 (۱) وحدت مذهبی - محمدباقر
 (۲) کنار گذاشتن اختلافات مرزی - بهادرشاه
 (۳) کنار گذاشتن اختلافات مرزی - محمدباقر
 (۴) وحدت مذهبی - بهادرشاه
۴۷. عوامل اصلی ضعف و انحطاط گورکانیان هند کدام‌اند؟
 (۱) اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان، سیاست‌های خشن مذهبی در برخورد با اقلیت هندو، فساد سران سپاه، ورود استعمارگران به هند
 (۲) دخالت زنان حرم‌سرا در امور کشوری، اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان، فساد سران سپاه و سوءمدیریت و ضعف شاهان
 (۳) دسته‌بندی و توطئه‌های درباریان، سیاست‌های خشن مذهبی در برخورد با اقلیت هندوها، ورود استعمارگران به هند
 (۴) اختلاف و دشمنی میان هندوها و مسلمانان، سوءمدیریت و ضعف شاهان، دسته‌بندی و توطئه‌های درباریان، ورود استعمارگران به هند
۴۸. نخستین استعمارگران که به هند وارد شدند، چه کسانی بودند؟
 (۱) فرانسوی‌ها و انگلیسی‌ها
 (۲) هلندی‌ها و فرانسوی‌ها
 (۳) پرتغالی‌ها و اسپانیایی‌ها
 (۴) اسپانیایی‌ها و انگلیسی‌ها
۴۹. در سده ۱۸ م. کدام کشورها در هند، با تأسیس کمپانی هند شرقی فعالیت‌های استعماری خود را گسترش دادند؟
 (۱) فرانسه، هلند، انگلستان
 (۲) فرانسه، اسپانیا، پرتغال
 (۳) انگلستان، اسپانیا، هلند
 (۴) هلند، پرتغال، انگلستان
۵۰. استعمارگران اروپایی چگونه بخش‌هایی از سرزمین هند را تصرف کردند و در سال ۱۸۵۷ م. دولت انگلستان با سرکوب کدام شورش رسماً هند را جزئی از قلمرو خویش اعلام کرد؟
 (۱) با حمله نظامی - سربازان هندی
 (۲) دامن زدن به اختلافات دینی و قومی - سربازان هندی
 (۳) با حمله نظامی - قیام مسلمانان
 (۴) دامن زدن به اختلافات دینی و قومی - قیام مسلمانان

اروپا و آمریکا؛ انقلاب و استعمار

۵۱. در قرون ۱۸ و ۱۹ م. واژه ... در اصل یک اصطلاح ... بود وارد فرهنگ سیاسی اروپاییان شد و به معنای ... است. (پاورقی صفحه ۲۶ کتاب درسی)
 (۱) استعمار - نجومی - طلب عمران و آبادی
 (۲) استعمار - فرهنگی - طلب عمران و آبادی
 (۳) انقلاب - نجومی - دگرگونی سریع
 (۴) انقلاب - فرهنگی - دگرگونی سریع
۵۲. استعمار در لغت به چه معنا می‌باشد و کدام رویداد به گسترش استعمار اروپاییان کمک شایانی کرد؟
 (۱) بهره‌برداری از ثروت ملل ضعیف - کشف سرزمین‌های جدید
 (۲) آباد کردن - کشف سرزمین‌های جدید
 (۳) بهره‌برداری از ثروت ملل ضعیف - انقلاب‌ها
 (۴) بهره‌برداری از ثروت ملل ضعیف - انقلاب‌ها
۵۳. در سال ۱۶۴۶ م. میان پارلمان انگلستان به رهبری کرامول و ... پادشاه جنگ درگرفت و کرامول خود ... شد. او سپس به دلایل ... با پارلمان درگیر شد و آن را منحل کرد.
 (۱) ملکه ویکتوریا - رئیس‌جمهور - سیاسی
 (۲) ملکه ویکتوریا - پادشاه - مذهبی
 (۳) چارلز یکم - پادشاه - مذهبی
 (۴) چارلز یکم - رئیس‌جمهور - مذهبی
۵۴. کدام گزینه در ارتباط با انقلاب باشکوه درست است؟
 (۱) به درگیری بین پارلمان و پادشاه انگلستان گفته می‌شود که طی آن منشأ الهی سلطنت نفی و پارلمان منشأ قدرت و تعیین کننده اختیارات پادشاه شناخته شد.
 (۲) به درگیری بین پارلمان به رهبری کرامول و چارلز یکم پادشاه انگلستان گفته می‌شود که کرامول پس از پیروز شدن خود رئیس‌جمهور شد.
 (۳) به دوران طولانی حکومت ملکه ویکتوریا گفته می‌شود که دولت انگلستان به قدرت اول جهان تبدیل شد.
 (۴) به دوران طولانی حکومت ملکه ویکتوریا گفته می‌شود که پارلمان توانست قدرت ملکه را محدود کند و منشأ الهی سلطنت را فقط توانست حفظ کند.
۵۵. انگلستان پس از انقلاب باشکوه کدام رقیب بزرگش را شکست داد و ملکه ویکتوریا چگونه به قدرت اول جهان تبدیل شد؟
 (۱) اسپانیا و پرتغال - از طریق نیروی دریایی قدرتمندش
 (۲) اسپانیا و فرانسه - با دست یافتن به بخش‌های بزرگی از آسیا، اقیانوسیه و آمریکای شمالی
 (۳) فرانسه و روسیه - از طریق نیروی دریایی قدرتمندش
 (۴) روسیه و پروس - با دست یافتن به بخش‌های بزرگی از آسیا، اقیانوسیه و آمریکای شمالی
۵۶. سرزمین ایالات متحده آمریکا تا قرن ۱۸ م. شامل ... در ساحل اقیانوس ... بود که مستعمره ... بودند. (متن صفحه ۲۷ کتاب درسی)
 (۱) ۲۳ ایالت - آرام - فرانسه
 (۲) ۲۳ ایالت - اطلس - فرانسه
 (۳) ۱۳ ایالت - اطلس - انگلستان
 (۴) ۱۳ ایالت - آرام - انگلستان
۵۷. به چه دلایلی بین دولت انگلیس و مردم سرزمین آمریکا جنگ درگرفت و رهبری مردم آمریکا را چه کسی برعهده داشت؟
 (۱) وضع مالیات‌های سنگین و تحریکات فرانسویان - جورج واشینگتن
 (۲) وضع مالیات‌های سنگین و تحریکات فرانسویان - آبراهام لینکلن
 (۳) وضع مالیات‌های سنگین و تحریکات فرانسویان - آبراهام لینکلن
 (۴) مذهبی، سیاسی و اقتصادی - جورج واشینگتن
 (۵) مذهبی، سیاسی و اقتصادی - آبراهام لینکلن

- ۸۰ ۵۸. ایالات متحده آمریکا پس از استقلال با پیشروی به کدام سمت و کشتار وسیع چه کسانی به تصاحب سرزمین‌های وسیع آنان پرداختند و نخستین رئیس‌جمهور آمریکا چه کسی بود؟
(متن صفحه ۲۷ کتاب درسی)
- ۱) شرق - سیاه‌پوستان - ابراهام لینکلن
۲) غرب - سیاه‌پوستان - جورج واشینگتن
۳) شرق - سرخ‌پوستان - ابراهام لینکلن
۴) غرب - سرخ‌پوستان - جورج واشینگتن
- ۹۰ ۵۹. کشور فرانسه در قرن ۱۸ م. به چه دلیل با ورشکستگی اقتصادی و نظامی روبه‌رو گردید؟
(متن صفحه ۲۸ کتاب درسی)
- ۱) افزایش استقلال خواهی در مستعمرات و هزینه‌های روبه افزایش دربار
۲) شکست نظامی از انگلستان و صرف منابع مالی هنگفت در سرزمین آمریکا
۳) شکست نظامی از انگلستان و هزینه‌های رو به افزایش دربار
۴) افزایش استقلال خواهی در مستعمرات و صرف منابع مالی هنگفت در سرزمین آمریکا
- ۱۰۰ ۶۰. به وجود آمدن سه طبقه در فرانسه از نظر ... مشکلاتی را به وجود آورد و بار اصلی مالیات‌ها و نویسندگان و تحصیل کرده‌ها را طبقات ... و ... تشکیل دادند.
(متن صفحه ۲۸ کتاب درسی)
- ۱) اجتماعی - طبقات فقیر، طبقه متوسط
۲) سیاسی - طبقات فقیر، طبقه متوسط
۳) اجتماعی - طبقات متوسط - طبقه ممتاز
۴) سیاسی - طبقه ممتاز - طبقات فقیر
- ۱۱۰ ۶۱. طبقه متوسط جامعه فرانسه از چه مسئله‌ای به شدت ناراضی بودند و جامعه فرانسه در قرن ۱۸ م. از چند طبقه اجتماعی تشکیل شده بود؟
(متن صفحه ۲۸ کتاب درسی)
- ۱) طبقه ممتاز برای آنان امتیازی قائل نبودند - ۳ طبقه
۲) طبقه ممتاز را عامل سیه‌روزی خود می‌دانستند - ۴ طبقه
۳) طبقه ممتاز برای آنان امتیازی قائل نبودند - ۴ طبقه
۴) طبقه ممتاز را عامل سیه‌روزی خود می‌دانستند - ۳ طبقه
- ۱۲۰ ۶۲. کدام گزینه در ارتباط با روشنفکران قرن ۱۸م. فرانسه که به دایره المعارف نویسان شهرت داشتند، درست است؟
(متن صفحه ۲۸ کتاب درسی)
- ۱) ولتر، مونتسکیو، دکارت
۲) مونتسکیو، ژان‌ژاک روسو، دکارت
۳) ژان‌ژاک روسو، ولتر، دکارت
۴) ولتر، مونتسکیو، روسو
- ۱۳۰ ۶۳. هر یک از عبارتهای زیر به ترتیب مربوط به کدام روشنفکر مشهور فرانسوی در قرن ۱۸ م. است؟
(متن صفحه ۲۸ کتاب درسی)
- «از تفکیک قوای سیاسی و حقوق بشر دفاع کرد - بر اهمیت انتخابات تأکید می‌کرد - از اطاعت انسان از عقل و مبارزه با خرافات سخن می‌گفت»
۱) ولتر - مونتسکیو - روسو
۲) روسو - ولتر - مونتسکیو
۳) مونتسکیو - روسو - ولتر
۴) روسو - مونتسکیو - ولتر
- ۱۴۰ ۶۴. چه کسی تشکیل حکومت را حاصل یک قرارداد اجتماعی می‌شمرد و مردم خشمگین فرانسه پس از حمله به زندان باستیل دست به چه اقدامی زدند؟
(متن صفحه ۲۹ کتاب درسی)
- ۱) مونتسکیو - لویی شانزدهم و همسرش ماری آنتوانت را اعدام کردند.
۲) ژان‌ژاک روسو - لویی شانزدهم را وادار به امضای قانونی اساسی جدید و پذیرش نظام مشروطه سلطنتی کردند.
۳) مونتسکیو - لویی شانزدهم را وادار به امضای قانون اساسی جدید و پذیرش نظام مشروطه سلطنتی کردند.
۴) ژان‌ژاک روسو - لویی شانزدهم و همسرش ماری آنتوانت را اعدام کردند.
- ۱۵۰ ۶۵. چه عاملی موجب ترس و خشم کشورهای اروپایی و در نتیجه جنگ این کشورها با فرانسه گردید و ناپلئون چگونه به قدرت دست یافت؟
(متن صفحه ۲۹ کتاب درسی)
- ۱) روی کار آمدن ناپلئون بناپارت در فرانسه - با انجام یک کودتا
۲) افکار و شعارهای آزادی خواهانه مردم فرانسه - با انجام یک کودتا
۳) افکار و شعارهای آزادی خواهانه مردم فرانسه - با اعدام لویی شانزدهم
۴) روی کار آمدن ناپلئون بناپارت در فرانسه - با اعدام لویی شانزدهم
- ۱۶۰ ۶۶. انقلاب صنعتی با اختراع و تکمیل ماشین بخار در ... آغاز گردید و نخستین تحول صنعتی در ... اتفاق افتاد.
(متن صفحه ۳۰ کتاب درسی)
- ۱) فرانسه - حمل و نقل
۲) انگلستان - حمل و نقل
۳) فرانسه - نساجی
۴) انگلستان - نساجی
- ۱۷۰ ۶۷. دو پدیده اقتصادی و اجتماعی مهم که در نتیجه انقلاب صنعتی رخ داد کدامند و صنعتگران تا اواخر قرن ۱۸ م. برای تولید کالای خود از چه چیزی استفاده می‌کردند؟
(متن صفحه ۳۰ کتاب درسی)
- ۱) توسعه استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی - افزایش استثمار و بهره‌کشی از کارگران در داخل اروپا - مهارت‌های فکری، جسمی و هنری خود
۲) توسعه استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی - افزایش استثمار و بهره‌کشی از کارگران در داخل اروپا - نیروهای طبیعت مانند آب و باد
۳) توسعه استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی - افزایش استثمار و بهره‌کشی از کارگران در داخل اروپا - مهارت‌های فکری، جسمی و هنری خود
۴) توسعه استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی - افزایش استثمار و بهره‌کشی از کارگران در داخل اروپا - نیروهای طبیعت مانند آب و باد
- ۱۸۰ ۶۸. کدام گزینه از پیامدهای انقلاب صنعتی می‌باشد و کدام کشور در قرن ۱۷ م. کشوری عقب مانده و منزوی بود؟
(متن صفحه ۳۰ کتاب درسی)
- ۱) گسترش بی‌رویه شهرها - فرانسه
۲) آلودگی‌های زیست‌محیطی - فرانسه
۳) به وجود آمدن فاصله طبقاتی - روسیه
۴) کاهش رشد جمعیت - روسیه
- ۱۹۰ ۶۹. پترکبیر چگونه روسیه را به قدرت بزرگی تبدیل کرد؟
(متن صفحه ۳۱ کتاب درسی)
- ۱) تقویت ارتش و نیروی دریایی، استخدام مستشاران نظامی، تأسیس مدارس و دانشگاه‌های جدید
۲) استخدام کارشناسان اروپایی، تأسیس مدارس و دانشگاه‌های جدید، تقویت ارتش و نیروی دریایی
۳) اعزام دانشجویان به اروپا، استخدام مستشاران نظامی، تقویت ارتش و نیروی دریایی
۴) استخدام کارشناسان اروپایی، اعزام دانشجویان به اروپا، تأسیس مدارس و دانشگاه‌های جدید
- ۲۰۰ ۷۰. یکی از برنامه‌های پترکبیر برای قدرتمند شدن روسیه چه بود و برای رسیدن به این هدف، روس‌ها دست به چه اقدامی زدند؟
(متن صفحه ۳۱ کتاب درسی)
- ۱) دستیابی به دریاهای آزادی - اقدامات نظامی در حوزه غربی اروپا
۲) گسترش سرزمین روسیه - اقدامات نظامی در حوزه خلیج فارس
۳) گسترش سرزمین روسیه - اقدامات نظامی در نواحی غربی اروپا
۴) دستیابی به دریاهای آزاد - اقدامات نظامی در حوزه دریاهای بالتیک

تحولات سیاسی

آقامحمدخان قاجار

۱۲۱۰ - ۱۲۱۱ ق

پسر بزرگ محمدحسن خان قاجار پس از مرگ کریم خان او که به عنوان گروگان در شیراز بود به استرآباد رفت. با اتحاد با افراد ایل قاجار نواحی شمال و مرکزی ایران را تصرف و تهران را پایتخت خود قرار داد. پس از شکست لطفعلی خان زند و سرکوب طغیان حاکم گرجستان، در سال ۱۲۱۰ ق در تهران تاجگذاری کرد. با هدف برچیدن بساط حکومت جانشینان نادرشاه و دستیابی به غنایم و گنجینه جواهرات نادر، به خراسان رفت. برای برقراری نظم و امنیت به منطقه قفقاز لشکرکشی کرد.

فتحعلی شاه

۱۲۱۲ - ۱۲۵۰ ق

برادرزاده آقامحمدخان بود. سرکوب شورش‌های داخلی و تحکیم پادشاهی خود از اقدامات سال‌های نخست پادشاهی اوست. دوران سلطنت طولانی او، از یک سو با تهاجم نظامی گسترده روسیه و از سوی دیگر رقابت دولت‌های انگلستان و فرانسه برای نفوذ سیاسی و اقتصادی در ایران گذشت.

محمدشاه

۱۲۵۰ - ۱۲۶۴ ق

پس از مرگ زود هنگام شاهزاد عباس میرزا، محمد میرزا فرزندش جانشین فتحعلی شاه شد. ایستادگی قائم مقام در برابر زیاده‌خواهی انگلیس زمینه دسیسه‌گری مخالفان وی را فراهم آورد و پس از هفت ماه از مقام وزارت عزل و حاجی میرزا آقاسی جای وی را گرفت.

ناصرالدین شاه

۱۲۶۴ - ۱۳۱۳ ق

میرزا تقی خان با لقب امیرکبیر مقام صدراعظمی ناصرالدین شاه را به عهده داشت. امیرکبیر دانش آموخته قائم مقام بود. برنامه منسجمی را برای اصلاح امور سیاسی و اقتصادی کشور تهیه کرد و بخشی از آن را به اجرا درآورد. ناصرالدین شاه در دوران پادشاهی سه مسافرت اروپایی داشت و به نوگرایی و اخذ تمدن اروپا علاقه نشان داد و تحت تأثیر پیشرفت علمی و صنعتی اروپائیان قرار گرفت. میرزا حسین خان سپهسالار از صدراعظم‌های نوگرا و ترقی‌خواه دوره ناصری و مؤثر در تشویق شاه برای سفر به فرنگ و مصمم به اصلاح تشکیلات سیاسی و اداری کشور و جلب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران بود. ناصرالدین شاه ضرورت نوگرایی و جبران عقب‌ماندگی کشور را درک کرده بود اما از نتایج سیاسی آن که کاهش قدرت و اختیارات نامحدود شاه بود، ترس داشت. ناصرالدین شاه علاقه‌مند به انتشار کتاب و روزنامه و تاسیس دارالفنون بود. اصلاحات عهد ناصری به دلیل ترس از نشر اندیشه سیاسی جدید و ترویج افکار مشروطه‌خواهی و جمهوری‌خواهی در ایران ناکام ماند. نفوذ سیاسی و اقتصادی و کسب امتیازات اقتصادی دولت‌های اروپایی به‌ویژه روسیه و انگلستان در این دوره افزایش یافت. او در آستانه پنجاهمین سالگرد سلطنتش توسط میرزا رضا کرمانی که از هواداران سیدجمال‌الدین اسدآبادی بود، کشته شد.

نظام سیاسی و اداری

مقام و جایگاه شاه

↓
نظام حکومتی ایران پادشاهی استبدادی بود.

↓
شاه در رأس هرم قدرت و دارای اختیارات نامحدود بود.

↓
عزل و نصب مقام‌های حکومتی، اعلام جنگ و صلح، انحصار هر سه قوه قانون‌گذاری، اجرایی و قضاوت

❖ شاهان قاجار در عمل نمی‌توانستند قدرت استبدادی خود را به کار گیرند؛ زیرا

۱- نبود ابزارهای لازم مانند نظام اداری کارآمد / ارتش ثابت و حرفه‌ای برای اعمال قدرت مطلقه

۲- نفوذ اجتماعی و دینی روحانیت و مراجع شیعه / قدرت سیاسی و نظامی ایلات و نفوذ و دخالت قدرت‌های استعمارگر دامنه قدرت شاهان را کمی محدود می‌کرد.

❖ اختیارات صدراعظم: پس از شاه قرار داشت و بر پایه اختیاراتی که شاه به او می‌داد می‌توانست در همه امور کشور اظهار و مداخله کند. در موقعیت خود در جهت اصلاح امور کشور، رونق کسب و کار و رفاه مردم نقش داشت.

حکومت ایالات و ولایات

❖ والیان و ماکمان ایالات و ولایات، شهرها و روستاها

از میان خاندان‌های زمین‌دار، بزرگان محلی و سران ایلات و عشایر و شاهزادگان قاجار انتخاب می‌شدند. تا حدودی خودمختار بودند. شاهان قاجار با پیوند ازدواج با خاندان‌های بلندپایه حکومتی به دنبال نفوذ و استحکام سلطنت خود بودند. اداره ایالت آذربایجان به مرکز تبریز همواره به عهده ولیعهد بود.

تشکیلات اداری

❖ نظام اداری در اوایل قاجار بسیار کوچک بود و محدود به چهار اداره یا وزارتخانه قدیمی مالیه، جنگ، عدلیه و امور خارجه می‌شد.

❖ ناصرالدین شاه در مواجهه با تمدن غرب وزارتخانه‌های دیگری را افزود.

❖ فعالیت وزارتخانه‌ها محدود و فاقد مکان و تجهیزات و کارکنان حقوق‌بگیر و حتی بایگانی منظم بود.

❖ اداره این وزارتخانه‌ها بیشتر موروثی و در اختیار خانواده‌های سرشناسی بود که بیشتر با هم رقیب بودند و گاه سمت‌های اداری خرید و فروش می‌شد.

❖ پرسابقه‌ترین و گسترده‌ترین این وزارتخانه

وزارت مالیه به ریاست مستوفی‌الممالک در پایتخت و ولایات

مسئولیت مستوفیان: محاسبه و گردآوری مالیات‌ها و نظارت بر املاک دیوانی و سلطنتی (خاصه)

❖ سازمان قضایی عصر قاجار

به دو گونه

محاکم عرف
↓
رسیدگی به تخلفات و جرایم سیاسی امنیتی (مثل شورش و ...)، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات، اداره شدن توسط قضات و مأموران حکومتی

محاکم شرع
↓
حل و فصل دعاوی خانوادگی (ملکی و ارث (دعاوی مدنی))
↓
قضاوت توسط روحانیون

ارتش و تشکیلات نظامی

❖ ارتش آقامحمدخان مسلح به تیر و کمان، گرز، شمشیر و تفنگ فتیله‌ای بود.

❖ ارتش ایلیاتی قاجار در برابر ارتش‌های اروپایی به ویژه ارتش حرفه‌ای، آموزش دیده و مجهز به سلاح‌های آتشین جدید، ناکارآمد بود.

❖ عباس میرزا درصدد تجهیز ارتش با کمک دانش و تجربیات کارشناسان نظامی فرانسه و انگلستان برآمد که با پیمان شکنی این کشور ناکام ماند.

❖ امیرکبیر با جدیت اقدام به تشکیل ارتش حرفه‌ای و دائم کرد.

❖ یکی از اهداف وی از تأسیس دارالفنون، اخذ و اشاعه دانش نظامی جدید، تقویت توان جنگی و دفاعی کشور بود.

❖ ناصرالدین شاه امتیاز تأسیس یک واحد نظامی حرفه‌ای را با عنوان **بریگاد قزاق** را به روسیه واگذار کرد.

❖ **نیروی قزاق**

- تشکیلات نظامی منسجم و منظمی بود.
- تحت فرماندهی روس بود.
- کمتر از ۱۰ هزار نفر نیرو داشت.
- به عنوان نیروی نگهبان شخص شاه و خاندان سلطنتی و دفع شورش‌ها و اعتراض‌های داخلی عمل می‌کرد.
- کارآیی چندانی در حفظ مرزها و مقابله با دشمنان خارجی نداشت.

❖ **روابط خارجی** همزمان با شکل‌گیری حکومت قاجار رقابت شدیدی برای تسلط بر دیگر کشورها از جمله ایران میان قدرت‌های اروپایی (**روسیه، انگلستان و فرانسه**) آغاز شد.

❖ **روسیه:** سیاست توسعه‌طلبانه‌ای را با هدف تسلط بر سرحدات شمالی ایران و عثمانی از زمان پترکبیر در روسیه آغاز کرد.

❖ اقتدار نظامی نادرشاه و سپس آقامحمدخان روس‌ها را مدت کوتاهی وادار به عقب‌نشینی کرد.

❖ سرآغاز جنگ‌های ایران و روسیه، لشکرکشی روسیه به قفقاز و تصرف گرجستان بود.

جنگ‌های ایران و روس

دوره اول

- با هجوم نظامیان روسی آغاز شد.
- به سبب ضعف سیاسی و نظامی ایران و پیمان شکنی دولت‌های فرانسه و انگلستان علی‌رغم تلاش‌های عباس میرزا فرمانده سپاه ایران روسیه پیروز شد.

عوامل مؤثر در دور دوم جنگ

- مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه گلستان و ادعاهای ارضی جدید روس
- فریاد کمک‌خواهی مردم مسلمان سرزمین‌هایی که به واسطه معاهده گلستان از ایران جدا شده بود.
- صدور فتوای جهاد برخی علما

دوره دوم

- خودداری انگلستان از کمک مالی و نظامی به سپاه ایران
- ایران شکست خورد و وادار به پذیرش معاهده ننگین ترکمانچای شد.
- ناتوانی فتحعلی‌شاه در تأمین تدارکات سپاه، بی‌کفایتی و سستی برخی از فرماندهان مانند آصف‌الدوله در این شکست موثر بودند.

نتیجه قرارداد گلستان و ترکمانچای

- واگذاری سرزمین‌های حاصلخیز در غرب دریای خزر شامل: ولایات گرجستان، داغستان، ارمنستان، نخجوان و اران
- رود ارس مرز دو کشور تعیین شد.

❖ **در نتیجه** عهدنامه گلستان ایران از داشتن کشتی جنگی در دریای خزر محروم شد.

❖ **در نتیجه** عهدنامه ترکمانچای ایران متعهد به پرداخت ۵ میلیون تومان غرامت به دولت روسیه شد. / حق کاپیتولاسیون به اتباع روسیه واگذار شد.

- ❖ تحمیل کردن عهدنامه آخال در نتیجه ادامه دست‌اندازی‌های روسیه به خاک ایران و تسخیر سرزمین‌های وسیعی از شرق دریای خزر (خوارزم و ماوراءالنهر)
- ❖ قرارداد تجاری ضمیمه قرارداد ترکمانچای در نتیجه گسترش نفوذ اقتصادی آنان در ایران و تسلط بر بازار نیمه شمالی کشور، کسب امتیازات اقتصادی و سیاسی مانند تأسیس بانک استقراضی، شیلات شمال و تأسیس نیروی قزاق.

انگلستان

- ❖ سلطه استعماری انگلستان بر هندوستان در سده ۱۸م. موجب توجه بیشتر انگلیسی‌ها به ایران شد.
- ❖ دولت انگلیس با اعزام سفیران کارگشته و امضای معاهدات **مجمل و مفصل**، نفوذ سیاسی و اقتصادی خود را در ایران گسترش داد، در نتیجه مانع رسیدن رقبای خود به هندوستان شد.
- ❖ **حضور در خلیج فارس و تسلط بر برخی از جزایر ایران:** زمینه را برای گسترش نفوذ و دخالت سیاسی، نظامی و اقتصادی انگلیس در منطقه فراهم ساخت.
- ❖ تلاش برای جدا کردن سرزمین‌های شرق ایران با هدف ایجاد سرزمین حائل و تحت نفوذ خود در مرزهای هندوستان.
- ❖ **معاهده پاریس:** حمایت از حاکم نافرمان هرات و دیگر امیران شورشی افغان در زمان محمدشاه و ناصرالدین‌شاه، سرانجام به امضای معاهده پاریس و جدایی افغانستان و هرات از ایران شد.
- ❖ **قرارداد گلداسمیت:** مناطقی از سیستان و بلوچستان را از ایران جدا و ضمیمه خاک هندوستان کردند.

گرفتن امتیازات اقتصادی } امتیاز رویتر
} بانک شاهنشاهی
} توتون و تنباکو (رژی یا تالبوت)

- ❖ نگرانی مردم به ویژه بازرگانان و روحانیون نسبت به تسلط بیگانگان پس از واگذاری امتیازات
- ❖ مهمترین جنبش‌ها به رهبری علما علیه توتون و تنباکو **منجر به** عقب‌نشینی حکومت و لغو امتیازات انگلیس شد.

فرانسه

- ❖ روی کار آمدن ناپلئون در فرانسه همزمان با روی کار آمدن قاجار
- ❖ ناپلئون به دنبال هدف‌های توسعه‌طلبانه در اروپا و جهان

انگلستان مانعی بزرگ بر سر راه ناپلئون بود اما توان } جزیره‌ای بودن انگلستان
} برخورداری از نیروی دریایی قدرتمند
رویاریویی مستقیم با انگلستان را نداشت؛ به دو دلیل:

ناپلئون } نخست مصر را تصرف کرد.
} درصد حمله به هندوستان برآمد.
} مناسب‌ترین راه دستیابی ناپلئون به هند «ایران» بود.
} نمایندگان او راهی دربار قاجار شدند.
} فتحعلی‌شاه درگیر جنگ با روسیه بود و نیازمند به اتحاد با نیرویی قدرتمند

معاهده فین کنشتاین } به دنبال قبول برقراری ارتباط ناپلئون با فتحعلی‌شاه بسته شد.
} هیئتی نظامی از سوی فرانسه برای تعلیم و تجهیز سپاه به ایران آمد.

اتحاد سیاسی بین ایران و فرانسه زیاد } فرانسه با روسیه صلح کرد و تعهدات خود را نسبت به ایران زیرپا نهاد.
} فرانسه، هیئت نظامی فرانسوی را نیز از ایران فراخواند.
دوام نیافت:

- ❖ در حوزه قراردادهای بازرگانی و همکاری فرهنگی به ویژه، در زمینه کاوش‌های باستان‌شناختی امتیازاتی به فرانسه واگذار شد.

عثمانی

- ❖ عثمانی در عصر قاجار به دلیل درگیری و گرفتاری با دولت‌های اروپایی کمتر با ایران درگیر می‌شد.
- ❖ بد رفتاری‌های عثمانی با زائران ایرانی در زمان **فتحعلی‌شاه و محمدشاه** تنش بین دو کشور ایجاد شد.
- ❖ قراردادهای صلح از ارزنه الروم اول و دوم با وساطت انگلیس و روسیه بین ایران و عثمانی بسته شد.
- ❖ کشور عثمانی یکی از مسیرهای آشنایی ایرانیان با پیشرفت اروپا و تحولات نظام جهانی بود.
- ❖ عثمانی در پایان دوره قاجار با شعار اتحاد اسلام توانست بخشی از اندیشمندان ایرانی را به سمت خود جلب کند.

روابط با سایر کشورها

- ❖ به واسطه سنگ‌اندازی‌های روس و انگلیس ایران نتوانست با کشورهایی مانند آمریکا، اتریش، ایتالیا و بلژیک ارتباط برقرار کند.

۷۱. ۱. آقامحمدخان پسر بزرگ ... بود که پس از مرگ کریم‌خان از شیراز به ... رفت.
(متن صفحه ۳۲ کتاب درسی)
- ۱) محمدحسن‌خان قاجار - تهران
۲) فتحعلی‌شاه قاجار - استرآباد
۳) محمدحسن‌خان قاجار - استرآباد
۷۲. ۲. آقامحمدخان نخست کدام نواحی ایران را تصرف کرد و سپس با غلبه بر لطفعلی‌خان زند دست به چه اقدامی زد؟
(متن صفحه‌های ۳۲ و ۳۳ کتاب درسی)
- ۱) شمالی و مرکزی - سرکوب طغیان حاکم گرجستان
۲) غربی و جنوبی - برچیدن بساط حکومت جانشینان نادرشاه
۳) شمالی و مرکزی - برچیدن بساط حکومت جانشینان نادرشاه
۴) غربی و جنوبی - سرکوب طغیان حاکم گرجستان
۷۳. ۳. آقامحمدخان به چه علت به خراسان لشکرکشی کرد و سپس به چه علت به منطقه قفقاز لشکرکشی کرد؟
(متن صفحه ۳۳ کتاب درسی)
- ۱) سرکوب طغیان حاکم خراسان - برقراری نظم و امنیت
۲) دستیابی به غنایم و گنجینه جواهرات نادرشاه - سرکوب طغیان حاکم گرجستان
۳) برچیدن بساط حکومت جانشینان نادرشاه - برقراری نظم و امنیت
۴) برچیدن بساط حکومت جانشینان نادرشاه - سرکوب طغیان حاکم گرجستان
۷۴. ۴. سال‌های نخست سلطنت فتحعلی‌شاه به چه امری گذشت و چه نسبتی با آقامحمدخان داشت؟
(متن صفحه ۳۴ کتاب درسی)
- ۱) جنگ‌های مکرر با روسیه - برادر آقامحمدخان
۲) سرکوب شورش‌های داخلی - برادر آقامحمدخان
۳) جنگ‌های مکرر با روسیه - برادرزاده آقامحمدخان
۴) سرکوب شورش‌های داخلی - برادرزاده آقامحمدخان
۷۵. ۵. در دوران سلطنت نسبتاً طولانی ... حکومت قاجار از یک‌سو با تهاجم نظامی گسترده ... و از سوی دیگر با رقابت دولت‌های ... برای نفوذ سیاسی و اقتصادی در ایران مواجه شد.
(متن صفحه ۳۴ کتاب درسی)
- ۱) ناصرالدین شاه - روسیه - انگلستان و فرانسه
۲) ناصرالدین شاه - روسیه و فرانسه
۳) ناصرالدین شاه - انگلستان - روسیه و فرانسه
۴) ناصرالدین شاه - انگلستان و فرانسه
۷۶. ۶. محمدشاه قاجار با تدابیر چه کسی بر تخت شاهی نشست و کدام اقدامات این صدراعظم سبب دسیسه‌گری مخالفان وی را فراهم آورد؟
(متن صفحه ۳۵ کتاب درسی)
- ۱) میرزاتقی‌خان فراهانی - ایستادگی در مقابل زیاده‌خواهی‌های انگلیسی‌ها و مخالفتش با دخالت ناروای محمدشاه در امور کشور
۲) قائم‌مقام فراهانی - ایستادگی در مقابل زیاده‌خواهی‌های انگلیسی‌ها و مخالفتش با دخالت ناروای محمدشاه در امور کشور
۳) میرزاتقی‌خان فراهانی - قراردادهای ننگین با روسیه و مخالفتش با دخالت زنان حرمسرا و دربار در امور کشور
۴) قائم‌مقام فراهانی - قراردادهای ننگین با روسیه و مخالفتش با دخالت زنان حرمسرا و دربار در امور کشور
۷۷. ۷. پس از قتل قائم‌مقام فراهانی چه کسی به صدارت منصوب شد و دوران صدارت او چگونه گذشت؟
(متن صفحه ۳۵ کتاب درسی)
- ۱) میرزاتقی‌خان فراهانی - توطئه و دسیسه مخالفان داخلی و خارجی
۲) حاجی میرزا آقاسی - توطئه و دسیسه مخالفان داخلی و خارجی
۳) حاجی میرزا آقاسی - تحت نفوذ روسیه و انگلستان قرار گرفتن حکومت قاجار
۴) میرزا تقی‌خان فراهانی - تحت نفوذ روسیه و انگلستان قرار گرفتن حکومت قاجار
۷۸. ۸. کدام صدراعظم نوگرای ناصرالدین شاه، شاه را برای سفر به فرنگ تشویق کرد و به چه علت برنامه‌های او به جایی نرسید؟
(متن صفحه ۳۶ کتاب درسی)
- ۱) میرزااحسین‌خان سپهسالار - مخالفت‌های داخلی و تردیدهای شاه
۲) میرزاتقی‌خان امیرکبیر - مخالفت‌های داخلی و تردیدهای شاه
۳) میرزاتقی‌خان امیرکبیر - مخالفت‌های داخلی و تردیدهای شاه
۴) میرزااحسین‌خان سپهسالار - توطئه‌های خارجی و عدم علاقه شاه
۷۹. ۹. ناصرالدین شاه اگر چه ضرورت نوگرایی و جبران عقب‌ماندگی کشور را درک کرده بود اما ...
(متن صفحه ۳۶ کتاب درسی)
- ۱) از ترس توطئه‌های استعمارگران انگلیسی و روسی قادر به اجرایی کردن آن‌ها نبود.
۲) دخالت‌ها و توطئه‌های درباریان مانع از تصمیم قاطع او برای اجرای برنامه‌ها بود.
۳) شور و اشتیاق فراوانی به نوگرایی و اخذ تمدن اروپایی از خود نشان نمی‌داد.
۴) از نتایج سیاسی آن که کاهش قدرت و اختیارات نامحدود شاه بود، به شدت وحشت داشت.
۸۰. ۱۰. ناصرالدین شاه در واپسین سال‌های حکومت بیشتر وقت خود را به چه امور می‌گذراند و چه کسی او را به قتل رساند؟
(متن صفحه ۳۷ کتاب درسی)
- ۱) سفرهای متعدد به کشورهای اروپایی - میرزا آقاخان کرمانی
۲) سرودن شعر، نقاشی و شکار - میرزا رضا کرمانی
۳) سرودن شعر، نقاشی و شکار - میرزا آقاخان کرمانی
۴) سفرهای متعدد به کشورهای اروپایی - میرزا رضا کرمانی

۸۱. ۱. پادشاهان قاجار به دلایلی در عمل نمی‌توانستند به طور کامل و همیشه قدرت استبدادی و اختیارات نامحدود خود را به کار بندند. کدام گزینه در این ارتباط نادرست است؟
(متن صفحه ۳۷ کتاب درسی)
- ۱) نفوذ اجتماعی و دینی روحانیت و مراجع شیعه
۲) فاقد ابزارهای لازم مانند نظام اداری کارآمد و ارتش ثابت و حرفه‌ای
۳) دخالت قدرت‌های استعمارگر
۴) قدرت و نفوذ زنان حرمسرا و درباریان

۲ ۸۲

شاهان قاجار از چه طریقی به دنبال گسترش نفوذ و استحکام سلطنت خود بودند و اداره کدام ایالت همواره به عهده ولیعهد بود؟

(متن صفحه ۳۸ کتاب درسی)

- ۱) برقراری پیوند ازدواج با خاندان‌های زمین‌دار، بزرگان محلی و مقام‌های بلندپایه حکومتی - آذربایجان
- ۲) از طریق تطمیع یا تهدید سران ایلات و حکام با نفوذ محلی - خراسان
- ۳) از طریق تطمیع یا تهدید سران ایلات و حکام با نفوذ محلی - آذربایجان
- ۴) برقراری پیوند ازدواج با خاندان‌های زمین‌دار، بزرگان محلی و مقام‌های بلندپایه حکومتی - خراسان

۲ ۸۳

در اوایل عصر قاجار نظام اداری ایران به چه وزارتخانه‌هایی محدود می‌شد و در کدام دوران وزارتخانه‌هایی به تشکیلات اداری افزوده شد؟

(متن صفحه ۳۹ کتاب درسی)

- ۱) مالیه، جنگ، داخله، خارجه - مظفرالدین شاه
- ۲) مالیه، عدلیه، داخله، خارجه - ناصرالدین شاه
- ۳) مالیه، عدلیه، جنگ، خارجه - ناصرالدین شاه
- ۴) مالیه، عدلیه، جنگ، خارجه - مظفرالدین شاه

(متن صفحه ۳۹ کتاب درسی)

۴ ۸۴ پرسابقه‌ترین و گسترده‌ترین وزارتخانه دوره قاجار کدام است و توسط چه کسی اداره می‌شد؟

(متن صفحه ۳۹ کتاب درسی)

- ۱) عدلیه - مستوفی‌الممالک
- ۲) مالیه - مستوفی‌الممالک
- ۳) عدلیه - منشی‌الممالک
- ۴) مالیه - منشی‌الممالک

(متن صفحه ۳۹ کتاب درسی)

۵ ۸۵ مستوفیان در دوره قاجار چه مسئولیتی داشتند؟

- ۱) رسیدگی به وضعیت سپاهیان و تهیه تدارکات برای آنان
- ۲) رسیدگی به مسائل دربار و مخارج آن
- ۳) رسیدگی به جرائم سیاسی و نظامی
- ۴) محاسبه و گردآوری مالیات‌ها و نظارت بر املاک دیوانی و سلطنتی

(متن صفحه ۴۰ کتاب درسی)

۶ ۸۶ کدام گزینه در ارتباط با «محاکم عرف» درست است؟

- ۱) به تخلفاتی مانند عدم پرداخت مالیات رسیدگی می‌کرد و توسط قضاتی که از مقام‌های حکومتی فرمان می‌بردند و حقوق می‌گرفتند، اداره می‌شد.
- ۲) به تخلفاتی مانند دعوای ملکی رسیدگی می‌کرد و هزینه‌های رسیدگی برعهده طرفین دعوا بود.
- ۳) به تخلفاتی مانند دعوای ملکی رسیدگی می‌کرد و توسط قضاتی که از مقام‌های حکومتی فرمان می‌بردند و حقوق می‌گرفتند، اداره می‌شد.
- ۴) به تخلفاتی مانند عدم پرداخت مالیات رسیدگی می‌کرد و توسط قضاتی که از مردم حقوق می‌گرفتند، اداره می‌شد.

(متن صفحه ۴۰ کتاب درسی)

۷ ۸۷ به ترتیب دعوای خانوادگی و دعوای ملکی مربوط به کدام محاکم است؟

- ۱) عرف - عرف
- ۲) عرف - عرف
- ۳) شرع - شرع
- ۴) شرع - عرف

(متن صفحه ۴۰ کتاب درسی)

۸ ۸۸ چه کسی تلاش کرد که ارتش ایران را تجدید سازمان و مجهز به سلاح‌های مدرن کند و به چه علت تلاش او بی‌نتیجه ماند؟

(متن صفحه ۴۰ کتاب درسی)

- ۱) محمدمیرزا - پیمان‌شکنی دولت فرانسه و بدعهدی دولت انگلیس
- ۲) عباس‌میرزا - پیمان‌شکنی دولت فرانسه و بدعهدی دولت انگلیس
- ۳) محمدمیرزا - پیمان‌شکنی دولت انگلیس و بدعهدی دولت فرانسه
- ۴) عباس‌میرزا - پیمان‌شکنی دولت انگلیس و بدعهدی دولت فرانسه

(متن صفحه ۴۰ کتاب درسی)

۹ ۸۹ امتیاز تأسیس یک واحد نظامی دائم و حرفه‌ای به عنوان بریگاد قزاق توسط ... به ... واگذار شد.

- ۱) ناصرالدین شاه - انگلستان
- ۲) فتحعلی‌شاه - روسیه
- ۳) فتحعلی‌شاه - انگلستان
- ۴) ناصرالدین شاه - روسیه

(متن صفحه ۴۰ کتاب درسی)

۱۰ ۹۰ هدف تأسیس کدام مدرسه اخذ و اشاعه دانش نظامی جدید و تقویت توان جنگی و دفاعی کشور بود و وظیفه بریگاد قزاق چه بود؟

(متن صفحه ۴۰ کتاب درسی)

- ۱) مروی - حفظ مرزها و مقابله با دشمنان خارجی
- ۲) دارالفنون - حفظ مرزها و مقابله با دشمنان خارجی
- ۳) مروی - دفع شورش‌ها و اعتراض‌های داخلی
- ۴) دارالفنون - دفع شورش‌ها و اعتراض‌های داخلی

روابط خارجی

۱ ۹۱

دولت روسیه از زمان چه کسی، سیاست توسعه‌طلبانه‌ای را آغاز کرد و چه عاملی باعث گردید برای مدت کوتاهی روس‌ها وادار به عقب‌نشینی شوند؟

(متن صفحه ۴۱ کتاب درسی)

- ۱) نیکلای دوم - اقتدار نظامی نادرشاه و آقامحمدخان
- ۲) پترکبیر - شروع جنگ‌های داخلی در روسیه
- ۳) نیکلای دوم - شروع جنگ‌های داخلی در روسیه
- ۴) پترکبیر - اقتدار نظامی نادرشاه و آقامحمدخان

(متن صفحه ۴۱ کتاب درسی)

۲ ۹۲ کدام اقدام و در زمان کدام پادشاه قاجار سرآغازی بر جنگ‌های ایران و روسیه به حساب می‌آید؟

- ۱) مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه گلستان - فتحعلی‌شاه
- ۲) لشکرکشی روس‌ها به منطقه قفقاز و تصرف گرجستان - فتحعلی‌شاه
- ۳) مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه گلستان - محمدشاه
- ۴) لشکرکشی روس‌ها به منطقه قفقاز و تصرف گرجستان - محمدشاه

(متن صفحه ۴۲ کتاب درسی)

۳ ۹۳ دور اول جنگ‌های ایران و روس در نهایت به سبب ... و ... به پیروزی روسیه و انعقاد معاهده ... انجامید.

(متن صفحه ۴۲ کتاب درسی)

- ۱) ضعف سیاسی و نظامی ایران - پیمان‌شکنی دولت‌های فرانسه و انگلستان - گلستان
- ۲) ناتوانی فتحعلی‌شاه در تأمین تدارکات سپاه - بی‌کفایتی و سستی برخی از فرماندهان مانند آصف‌الدوله - گلستان
- ۳) ناتوانی فتحعلی‌شاه در تأمین تدارکات سپاه - بی‌کفایتی و سستی برخی از فرماندهان مانند آصف‌الدوله - ترکمانچای
- ۴) ضعف سیاسی و نظامی ایران - پیمان‌شکنی دولت‌های فرانسه و انگلستان - ترکمانچای

(متن صفحه ۴۲ کتاب درسی)

۴ ۹۴ کدام گزینه از دلایل شروع دور دوم جنگ‌های ایران و روسیه محسوب می‌گردد؟

- ۱) فتوای جهاد از سوی برخی از علمای ایران - لشکرکشی روس‌ها به قفقاز و تصرف گرجستان
- ۲) مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه ترکمانچای - ادعاهای ارضی جدید روس‌ها
- ۳) فریاد کمک‌خواهی مردم مسلمان شهرها و روستاهای جدا شده از ایران - لشکرکشی روس‌ها به قفقاز و تصرف گرجستان
- ۴) ادعاهای ارضی جدید روس‌ها - فریاد کمک‌خواهی مردم مسلمان شهرها و روستاهای جدا شده از ایران

(متن صفحه ۴۲ کتاب درسی)

۵ ۹۵ دور دوم جنگ‌های ایران و روس به سبب ... و ... به پیروزی روسیه و انعقاد معاهده ... انجامید.

(متن صفحه ۴۲ کتاب درسی)

- ۱) ضعف سیاسی و نظامی ایران - پیمان‌شکنی دولت‌های فرانسه و انگلستان - ترکمانچای
- ۲) ناتوانی فتحعلی‌شاه در تأمین تدارکات سپاه - بی‌کفایتی و سستی برخی از فرماندهان مانند آصف‌الدوله - ترکمانچای
- ۳) ناتوانی فتحعلی‌شاه در تأمین تدارکات سپاه - بی‌کفایتی و سستی برخی از فرماندهان مانند آصف‌الدوله - گلستان
- ۴) ضعف سیاسی و نظامی ایران - پیمان‌شکنی دولت‌های فرانسه و انگلستان - گلستان

۹۶. به ترتیب پرداخت ۵ میلیون تومان غرامت به دولت روسیه و دادن حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) به اتباع روسیه مربوط به کدام عهدنامه‌ها می‌باشد؟
(۱) گلستان - ترکمانچای (۲) ترکمانچای - گلستان (۳) ترکمانچای - ترکمانچای (۴) گلستان - گلستان
(متن صفحه ۴۳ کتاب درسی)
۹۷. کدام رود، به عنوان مرز دو کشور ایران و روسیه تعیین شد و براساس کدام عهدنامه، ایران از داشتن کشتی جنگی در دریای خزر محروم شد و براساس عهدنامه آخال کدام مناطق از ایران به روسیه واگذار گردید؟
(۱) ارس - گلستان - خوارزم و ماوراءالنهر (۲) اترک - ترکمانچای - نخجوان و اران (۳) ارس - ترکمانچای - داغستان و ارمنستان (۴) اترک - گلستان - گرجستان و خوارزم
(متن صفحه ۴۳ کتاب درسی)
۹۸. روس‌ها یک قرارداد تجاری را ضمیمه کدام قرارداد کردند و کدام امتیازات اقتصادی و سیاسی را در ایران به دست آوردند؟
(۱) گلستان - بانک شاهنشاهی و تأسیس نیروی قزاق (۲) ترکمانچای - بانک استقراضی و تأسیس نیروی قزاق (۳) گلستان - بانک استقراضی و شیلات شمال (۴) ترکمانچای - بانک شاهنشاهی و شیلات شمال
(متن صفحه ۴۴ کتاب درسی)
۹۹. چه عاملی موجب توجه بیشتر انگلیسی‌ها به ایران شد و در اوایل دوره قاجار، دولت انگلیس کوشید با اعزام سفیران کارگشته به ایران با امضای کدام معاهدات، نفوذ سیاسی و اقتصادی خود را در میهن ما گسترش دهد؟
(۱) رقابت با روسیه - پاریس و گلداسمیت (۲) رقابت با روسیه - مجمل و مفصل (۳) سلطه استعماری بر هندوستان - پاریس و گلداسمیت (۴) سلطه استعماری بر هندوستان - مجمل و مفصل
(متن صفحه ۴۴ کتاب درسی)
۱۰۰. از چه زمانی دولت انگلیس و به چه منظوری درصد برآمد سرزمین‌های شرقی ایران را جدا کند؟
(۱) زمان محمدشاه و ناصرالدین شاه - ایجاد منطقه‌ای حائل و تحت نفوذ خود در مرزهای هندوستان (۲) اواخر عهد فتحعلی‌شاه - نفوذ سیاسی و اقتصادی بیشتر بر ایران (۳) اواخر عهد فتحعلی‌شاه - ایجاد منطقه‌ای حائل و تحت نفوذ خود در مرزهای هندوستان (۴) زمان محمدشاه و ناصرالدین شاه - نفوذ سیاسی و اقتصادی بیشتر بر ایران
(متن صفحه ۴۴ کتاب درسی)
۱۰۱. انگلیسی‌ها در زمان کدام پادشاهان قاجار به حمایت از حاکم نافرمان هرات و دیگر امیران شورشی افغان پرداختند و براساس کدام قرارداد افغانستان و هرات را از ایران جدا کردند؟
(۱) فتحعلی‌شاه و محمدشاه - پاریس (۲) محمدشاه و ناصرالدین شاه - گلداسمیت (۳) فتحعلی‌شاه و محمدشاه - گلداسمیت (۴) محمدشاه و ناصرالدین شاه - پاریس
(متن صفحه ۴۴ کتاب درسی)
۱۰۲. براساس کدام قرارداد، انگلیسی‌ها مناطقی از سیستان و بلوچستان را از ایران جدا کردند و کدام امتیاز و در زمان پادشاهی چه کسی به انگلیسی‌ها واگذار گردید؟
(۱) پاریس - محمدشاه - بانک شاهنشاهی (۲) پاریس - ناصرالدین شاه - بانک استقراضی (۳) گلداسمیت - ناصرالدین شاه - بانک شاهنشاهی (۴) گلداسمیت - محمدشاه - بانک استقراضی
(متن صفحه ۴۴ کتاب درسی)
۱۰۳. اداره گمرکات به مدت چند سال و طی کدام امتیاز به روس‌ها واگذار گردید؟
(۱) ۷۰ سال - رویتر (۲) ۵۰ سال - رژی (۳) ۷۰ سال - رژی (۴) ۲۵ سال - رویتر
(متن صفحه ۴۵ کتاب درسی)
۱۰۴. کدام گزینه در ارتباط با امتیاز رویتر که به مدت ۷۰ سال به او واگذار شده بود نادرست است؟
(۱) حق احداث راه‌آهن (۲) بهره‌برداری از معادل طلا و نقره و سنگ‌های قیمتی (۳) بهره‌برداری از جنگل‌ها (۴) احداث کانال‌های آبیاری
(متن صفحه ۴۵ کتاب درسی)
۱۰۵. به چه دلیل ناپلئون توان رویارویی مستقیم با انگلستان را نداشت و نخست به کدام مستعمرات انگلیس حمله کرد و آنجا را تصرف نمود؟
(۱) جزیره‌ای بودن انگلستان - مصر (۲) برخورداری انگلستان از نیروی دریایی قدرتمند - هندوستان (۳) جزیره‌ای بودن انگلستان - عثمانی (۴) برخورداری انگلستان از نیروی دریایی قدرتمند - ایران
(متن صفحه ۴۵ کتاب درسی)
۱۰۶. عهدنامه فین‌کنشتاین با کدام کشور و در زمان پادشاهی چه کسی منعقد گردید؟
(۱) فرانسه - ناصرالدین شاه (۲) فرانسه - فتحعلی‌شاه (۳) انگلستان - ناصرالدین شاه (۴) انگلستان - فتحعلی‌شاه
(متن صفحه ۴۵ کتاب درسی)
۱۰۷. به چه علت عهدنامه فین‌کنشتاین بین ایران و فرانسه دوام نیابد و در زمان کدام پادشاهان قاجار بین ایران و عثمانی تنش‌هایی به وجود آمد؟
(۱) دسیسه‌های انگلستان - فتحعلی‌شاه و محمدشاه (۲) صلح فرانسه با روسیه - محمدشاه و ناصرالدین شاه (۳) دسیسه‌های انگلستان - محمدشاه و ناصرالدین شاه (۴) صلح فرانسه با روسیه - فتحعلی‌شاه و محمدشاه
(متن صفحه ۴۵ کتاب درسی)
۱۰۸. به چه دلیل در زمان فتحعلی‌شاه و محمدشاه بین ایران و عثمانی تنش‌هایی به وجود آمد؟
(۱) اختلافات مرزی، بد رفتاری عثمانی با زائران ایرانی، مشکلات تجاری (۲) دسیسه‌های روسیه و انگلستان، اختلافات مرزی، مشکلات تجاری (۳) اختلافات مرزی، دسیسه‌های روسیه و انگلستان، بد رفتاری عثمانی‌ها با زائران ایرانی (۴) دسیسه‌های روسیه و انگلستان، مشکلات تجاری، بد رفتاری عثمانی‌ها با زائران ایرانی
(متن صفحه ۴۶ کتاب درسی)
۱۰۹. با وساطت دولت‌های ... و ... مذاکراتی میان ایران و ... صورت گرفت و قراردادهای صلح ... میان آن‌ها بسته شد.
(۱) فرانسه و انگلستان - عثمانی - ارزنة‌الروم اول و دوم (۲) روسیه و انگلستان - فرانسه - فین‌کنشتاین (۳) روسیه و انگلستان - عثمانی - ارزنة‌الروم اول و دوم (۴) فرانسه و روسیه - انگلستان - مفصل و مجمل
(متن صفحه ۴۶ کتاب درسی)
۱۱۰. حکومت قاجار به چه منظوری تلاش کرد تا با کشورهایی مانند آمریکا، اتریش، ایتالیا و بلژیک ارتباط برقرار کند و دلیل ناموفق بودن این امر چه بود؟
(۱) کاستن از نفوذ و دخالت‌های روزافزون روسیه و انگلستان - سنگ اندازی فرانسویان (۲) عهدشکنی فرانسویان و نیاز ایران به متحدی نیرومند - بی‌رغبتی این کشورها (۳) عهدشکنی فرانسویان و نیاز ایران به متحدی نیرومند - سنگ‌اندازی فرانسویان (۴) کاستن از نفوذ و دخالت‌های روزافزون روسیه و انگلستان - بی‌رغبتی این کشورها
(متن صفحه ۴۶ کتاب درسی)